

پژوهش‌های حقوق جزا و جرم‌شناسی

علمی - پژوهشی

شماره ۱۱

هزار و سیصد و نود و هفت - نیمسال اول (دوفصلنامه)

• تأملی بر جرم‌انگاری استفاده از سلاح‌های شیمیایی و صلاحیت زمانی دیوان کیفری بین‌المللی در رسیدگی به این جنایت با نگاهی به جنگ عراق و ایران

۵

دکتر مهدی عبدالمالکی - دکتر سید قاسم زمانی

۳۵

بررسی جرم‌شناختی خشونت تماشاگران فوتبال

مجید آقایی - دکتر علی صفاری

سنجش اثربخشی نقش‌گذاری روانی بر کاهش پرخاشگری کودکان (استفاده از نقش‌گذاری روانی به جای سازوکارهای کلاسیک مجازات رفتارهای خشونت‌آمیز)

۶۹

دکتر محمد آشوری - المیرا سلیمانی سواد رودباری

۱۰۵

امور فوری در دادرسی کیفری

دکتر منصور رحمدل

۱۳۱

سیاست جنایی قضایی ایران در رابطه با مجازات‌های جایگزین حبس

دکتر حسین غلامی - داود خاکسار

رابطه حاشیه‌نشینی با ارتکاب جرم در شهر کرمانشاه (مورد مطالعه: منطقه حاشیه‌نشین دولت‌آباد کرمانشاه در سال ۱۳۹۳)

۱۶۱

دکتر تهمورث بشیری - محمدمسعود مظفری

کاربست جرم‌شناسی فرهنگی در تحلیل بزهکاری کودکان و نوجوانان با تکیه بر مفاهیم کارناوال، آدرنالین و زندگی دوم

۱۹۱

دکتر سارا آقایی

http://jclc.sdil.ac.ir/article_66821.html

بررسی جرم‌شناختی خشونت تماشاگران فوتبال

مجید آقایی* - دکتر علی صفاری**

چکیده:

جرم‌شناسی، شناسایی علل پیدایش خشونت را به عنوان یکی از موضوعات اساسی در مطالعات خود در نظر دارد تا در پرتوی این مطالعه آسیب‌های ناشی از خشونت کنترل گردد. سؤال در مورد چیستی خشونت تماشاگران فوتبال و عوامل مؤثر آن، اساس سؤالات تحقیق است. خشونت تماشاگران فوتبال دارای ابعاد جرم‌شناسانه بسیاری است. اینکه؛ ۱- خشونت تماشاگران فوتبال از منظر قانونی بیشتر در قالب جرایم علیه اموال و خشونت‌های کلامی تعریف می‌شود؛ و ۲- نقش عوامل جامعه‌شناختی و محیطی نظیر عوامل اقتصادی و عوامل وضعیتی در بروز خشونت تماشاگران فوتبال پررنگ‌تر است، به عنوان مفروضات تحقیق می‌باشد. تئوری‌های متفاوتی در بُعد زیستی و روانی و جامعه‌شناختی در این خصوص ارائه گردیده است. در ایران نوع و میزان و کیفیت این خشونت به هیچ‌وجه قابل مقایسه با کشورهای اروپایی نیست لیکن قابل انکار نبوده و به عنوان یک انحراف در برخی موارد رنگ مجرمانه نیز می‌گیرد. پژوهش حاضر با روش میدانی و کتابخانه‌ای به صورت تلفیقی، ترکیبی میان ۳۸۶ نفر از تماشاگران فوتبال و طرفداران تیم‌های استقلال و پرسپولیس انجام گرفته است. یافته‌ها نشان می‌دهد که بخشی از دلایل خشونت‌گرایی در بین تماشاگران به مسائل جامعه‌شناختی و برخی به مسائل روانی برمی‌گردد. سن، میزان کنترل خانواده و پایگاه اقتصادی و اجتماعی، تأثیر منفی معنادار و سابقه دعوا، نزاع، تنش، ناکامی، مصرف سیگار، سابقه مجرمانه بین دوستان و خویشاوندان، سابقه مجرمانه، عزیمت جمعی و گروهی، ارتباط با باشگاه و مسؤولان و عدم سازگاری انتظارات، دارای تأثیر مثبت و معنادار در ارتکاب

مجله پژوهش‌های حقوق جزا و جرم‌شناسی، شماره ۱۱، نیمسال اول ۱۳۹۷
صفحه ۲۵-۲۷ تاریخ وصول: ۱۳۹۶/۰۵/۱۹، تاریخ پذیرش: ۱۳۹۶/۰۸/۱۷

* دانشجوی دکترای حقوق کیفری و جرم‌شناسی، گروه حقوق جزا و جرم‌شناسی، دانشکده حقوق و علوم سیاسی، واحد علوم و تحقیقات دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران

Email: majidaghaei1357@gmail.com

** استادیار دانشکده حقوق دانشگاه شهید بهشتی، تهران، ایران، نویسنده مسؤول

Email: alisaffary2020@gmail.com

تماشاگران فوتبال تیم‌های استقلال و پرسپولیس به خشونت است. مسائلی نظیر سن، درآمد و اوقات فراغت، سازگاری اهداف و وسایل کنترل و نظارت، وسایل حمل و نقل و امکانات ورزشگاه در کنار دیدگاه کلارک^۱ و رابرت مرتون^۲ و ویژگی‌های خاص جامعه ایرانی در مدلی خاص می‌تواند به عنوان نظریه‌ای ترکیبی و مستقل در جرم‌شناسی خشونت تماشاگران فوتبال در ایران ارائه گردد.

کلیدواژه‌ها:

جرم‌شناسی، خشونت، تماشاگران فوتبال، وندالیسم.

مقدمه

فوتبال کارکردهای بسیاری در زمینه‌های سیاسی، حقوقی، کیفری، جرم‌شناختی و اقتصادی و اجتماعی به خود گرفته است. این کارکردها رشته‌های نوین نظیر اقتصاد ورزشی، روان‌شناسی ورزشی، جامعه‌شناسی ورزشی و از همه مهم‌تر حقوق ورزشی را به وجود آورده است. حقوق کیفری در کنار جرم‌شناسی ابزارهای بررسی خشونت تماشاگران فوتبال در حقوق ورزشی است، در این میان جرم‌شناسی با روش استقرایی و بهره‌مندی از علوم مختلف نقش مهمی را ایفاء می‌کند. فوتبال ویژگی‌هایی دارد که آن را از سایر ورزش‌ها جدا می‌کند و این تمایز در سطح جامعه ملموس است. ورزشی که گروهی و غیرابزاری و بسته به میدان ورزشگاه و زمان است و به لحاظ پرطرفدار بودن و حضور انبوهی از افراد به عنوان تماشاگر در ورزشگاه، دارای هیجانان خاص و ویژه‌ای است که ۹۰ دقیقه افراد را دچار هیجان و اضطراب می‌کند. تماشاگران فوتبال در این پژوهش، تماشاگرانی هستند که به طور مستقیم در ورزشگاه فوتبال را تماشا می‌کنند. هرم سنی جوان در کشور ما از یک طرف و پدیده فراگیر فوتبال و اهمیت ویژه آن در نزد مردم و اهمیت بحث اوقات فراغت و کمبود تحقیقات میدانی در این زمینه ضرورت این پژوهش را توجیه می‌کند.

سؤالاتی که ما به دنبال پاسخ به آن هستیم عبارتند از: ۱- مفهوم خشونت تماشاگران فوتبال چیست؟ ۲- عوامل مؤثر بر خشونت تماشاگران فوتبال کدامند؟ در پاسخ به این سؤالات از علوم مختلف استفاده کرده و با تمسک به جمعیت آماری مشخص، نتایج حاصله را مورد تحقیق قرار می‌دهیم. مفروضات این پژوهش بیان می‌کند که خشونت تماشاگران

1. Clark.
2. Robert Merton.

فوتبال در بعد قانونی بیشتر در حوزه جرایم علیه اموال و خشونت‌های کلامی بوده و عوامل مؤثر در بروز خشونت تماشاگران فوتبال هرچند در ابعاد زیستی و روانی و جامعه‌شناختی قابل بررسی است، اما غلبه با عوامل جامعه‌شناختی - محیطی است. تعارض اخلاق و اقتصاد در فوتبال سبب می‌شود که بازیکنان به هر قیمتی به برد فکر کنند حتی اگر به قیمت ناقص کردن عضوی از اعضای بدن رقیب باشد. تماشاگر اخلاق‌گرا، وقتی در تعارض اقتصاد و منفعت‌طلبی بازیکنان و روح اخلاق‌مدار خود قرار می‌گیرد به عنوان اعتراض، خشونت‌گرا می‌شود.

حقوق کیفری ورزشی و حقوق انضباطی^۳ در قالب دستگاه عدالت کیفری و کمیته انضباطی فدراسیون فوتبال، در برخورد با خشونت در حیطه فوتبال به عنوان شاخه عدالت توزیعی^۴ به مقابله با خشونت در قالب مجازات‌دهی و تنبیه کیفری می‌پردازد. هدف از تدوین این مکتوب، نگرشی خارج از عدالت توزیعی است که به بررسی انحراف خشونت تماشاگران فوتبال و آسیب‌شناسی این نابهنجاری و ارائه طرق تقلیل این نابهنجاری است. هدف نهایی در این پژوهش شناسایی علل و عوامل بروز خشونت در بین تماشاگران فوتبال است تا در پرتوی این شناسایی بتوان اولاً میزان خشونت را تقلیل داد و ثانیاً آسیب‌های ناشی از خشونت را کنترل نمود. علت چیزی است که از وجود آن، وجود امری و از عدم آن، عدم امری لازم آید^۵ که این عوامل در قالب عوامل زیستی و روانی و محیطی جامعه‌شناختی قابل بررسی است. به لحاظ ملموس بودن عوامل محیطی و میدانی بودن این پژوهش، نگاهی پررنگ‌تر به عوامل محیطی خواهیم داشت. خشونت قبل و در حین و بعد مسابقه بین تماشاگران قابل بررسی است. مفهوم خشونت، سابقه خشونت، مصادیق و عناوین مجرمانه خشونت و واکنش‌های مقنن و تئوری‌های موجود و نهایتاً جرم‌شناسی بومی موجود در ایران و پیشنهادات و نتایج به‌دست‌آمده در جامعه آماری اهم مسائل در این پژوهش است.

۱- خشونت و وندالیسم:

خشونت استفاده نامشروع و غیرقانونی از زور و قدرت است.^۶ وندالیسم در لغت به معنای

3. Disciplinary Law.

4. Distributive Justice.

۵. مهدی کی‌نیا، مبانی جرم‌شناسی (تهران: انتشارات دانشگاه تهران، ۱۳۸۶)، جلد ۸، ۵.

۶. علی‌حسین نجفی ابرندآبادی. «دوران گذر به خشونت و امنیت عمومی»، مجله امنیت ۱۱-۱۲ (۱۳۷۹).

ضدیت با صنعت و آثار تکنولوژی و وحشیگری است.^۷ مرضی نوظهور در جامعه مدرن که سابقه پنجاهساله دارد. وندال نام قومی از طایفه ژرمنی است که در قرن پنجم میلادی در بین دو رودخانه بزرگ اودر و ویستول می‌زیستند. روحیه ویران‌گرانه و تهاجمی این قوم سبب گردید تا امروزه به خرابکاران، لقب وندال داده شود. تخریب عمدی اموال عمومی و خصوصی که توأم با ضرر است مهم‌ترین رکن وندالیسم است. اوباشگران تعریفی مجزا از وندال‌ها دارند. ازدحام‌های خودجوشی که عمدتاً توسط گروه‌های هوادار تیم‌ها به صورت خودانگیخته و بدون برنامه‌ریزی قبلی تشکیل می‌شود و معمولاً به ستیزه‌جویی، حمله به پلیس و فحاشی ختم می‌شود. واژه هولیگان‌ها^۸ یا اوباشگران اولین بار توسط پلیس انگلستان در سال ۱۸۹۸ با الهام از نام پاتریک هولیهان که از یک خانواده ایرلندی بی‌رحم بوده است، به کار رفته است.^۹

وندالیسم و هولیگان‌یسم، جلوه‌های خاصی از خشونت هستند که اسامی اصطلاحی برای خشونت بین تماشاگران فوتبال است. خشونت بین تماشاگران فوتبال دارای پنج ویژگی اساسی است:

۱- توأم با کنش و رفتار است؛ ۲- دارای محرکی فیزیکی یا روانی است؛ ۳- عامدانه و قاصدانه انجام می‌شود که بعضاً خودجوش و بعضاً برنامه‌ریزی شده است؛ ۴- عنصر آسیب روحی و روانی و فیزیکی به دیگران در آن وجود دارد؛ ۵- به نتایج آسیب به دیگران و خود توجهی نمی‌شود.

این پنج ویژگی با تعریف خشونت در زبان فارسی مطابقت دارد که در آن خشونت اعمال نیروی خشونت‌آمیز با بیان احساس یا بیان تهدیدآمیز و ویران‌کننده تعریف شده است.^{۱۰}

خشونت بین تماشاگران فوتبال از منظر قانونی و اجتماعی می‌تواند مورد نظر باشد. در بعد قانونی جرایم علیه اشخاص و اموال و امنیت می‌تواند لحاظ گردد. در جرایم علیه اشخاص از فحاشی گرفته تا قتل، این خشونت قابل تصور است. فحاشی، تهدید، افتراء، نشر اکاذیب، هجو، ایراد صدمه بدنی عمدی و قتل و ... در این دسته است. غالب موارد در جرایم علیه اموال است تخریب و تحریق اموال عمومی و خصوصی که موضوع اصلی و غالب وندالیسم

۷. عباس آریان‌پور، منوچهر آریان‌پور، فرهنگ لغت انگلیسی به فارسی (تهران: نشر جهان رایانه، ۱۳۹۳)، ۵.
 8. Holigan.
 9. جان ویلیامز، اریک دانینگ و پاتریک مورفی، کندوکاوی در پدیده اوباشگری در فوتبال (تهران: نشر مرکز، ۱۳۷۹)، ۸۱.
 ۱۰. محمدعلی طاهری، خشونت ساختاری و فرایند عدالت کیفری (تهران: انتشارات محراب فکر، ۱۳۸۵)، ۱۸.

است. برهم زدن نظم و امنیت در قالب ایجاد هیاهو و جنجال حتی با انگیزه‌های غیرورزشی مثل انگیزه‌های سیاسی می‌تواند مدنظر باشد.

نژادپرستی در فوتبال در قالب جرم‌شناسی نفرت^{۱۱} از دیگر صور و مظاهر خشونت در فوتبال و علل آن است. هیتلر اعتقاد داشت که سیاه‌پوستان از نژاد پست و ذلیل هستند و نمی‌توانند در میداین ورزشی و المپیک و جهانی صاحب مدال شوند، اما زمانی که در مسابقات المپیک که خود هیتلر ناظر آن بود رنگین‌پوستان توانستند مدال‌های بی‌شماری را بگیرند با عصبانیت ورزشگاه را ترک کرد^{۱۲}. سیاه‌پوستانی که از آفریقا به اروپا به ویژه فرانسه و انگلستان برای فوتبال مهاجرت می‌کنند بیشتر با جرایم ناشی از نفرت و نژادپرستی دست و پنجه نرم می‌کنند. ایمون زاید مهاجم ایرلندی پرسپولیس در فصل ۱۳۹۱-۱۳۹۰ فوتبال ایران، والدین لیبیایی سیاه‌پوست دارد. در مدت نه سال حضور در فوتبال ایرلند بارها مورد توهین نژادپرستانه قرار گرفته است، تماشاگرانی که نفرت‌پراکنی می‌کنند با حملات کلامی علیه گروه‌های خاصی از ورزشکاران یا داوران یا تماشاگران به دلیل تنفر از قومیت، نژاد، ملیت، مذهب و هر ویژگی قومی که قربانی دارای آن است، کرامت انسانی و ارزش‌های بنیادین جوامع بشری را مورد حمله قرار می‌دهند^{۱۳}. در ایران با ظهور قطب جدیدی به نام تراکتورسازی در بین تیم‌های فوتبال، ترک‌زبان‌ها به نفرت‌پراکنی در فوتبال ایران معنا و مفهوم دادند، مثلاً محل نشستن تماشاگران آذری‌زبان و سایر تماشاگران در ورزشگاه جداست. ترک‌ها در تراکتورسازی عمده بازیکنان را تشکیل می‌دهند، تشویق‌ها با زبان ترکی صورت می‌گیرد. نفرت‌پراکنی به جرئت یکی از عوامل خشونت بین تماشاگران فوتبال است که از باشگاه‌های داخلی پا را فراتر گذاشته، در حیطه تیم ملی و مسابقات بین‌المللی نمود پیدا می‌کند. رفتار اعراب و تماشاگران کشورهای عربی با تیم‌های ایرانی که به عکس‌العمل‌های متقابل ایرانیان می‌انجامد را می‌توان در این راستا تحلیل نمود. لیکن باید اذعان نمود که اروپا و به ویژه انگلستان و فرانسه در این قسمت از خشونت که همان نژادپرستی و قومیت‌گرایی و نفرت‌پراکنی است، پرچم‌دار هستند. مقررات فیفا در این خصوص در قالب جزای نقدی،

11. Criminology of Hatred.

۱۲. رحمت‌الله صدیق سروستانی، «تخلیه منفعل یا تزریق فعال هیجان»، *دانشنامه علوم اجتماعی* ۱۹ (۱۳۸۱)، ۱۵.

۱۳. سالار صادقی، «بررسی حقوقی و جرم‌شناختی جرایم ناشی از نفرت» (پایان‌نامه کارشناسی ارشد، تبریز: دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه تبریز، ۱۳۹۵)، ۳۲.

محرومیت از مسابقات فوتبال، تنزل به لیگ پایین‌تر و محرومیت یک کشور از حضور در میادین بین‌المللی است.

لوئیس، محقق آمریکایی، خشونت تماشاگران فوتبال را به پنج دسته تقسیم می‌کند: ۱- حملات کلامی؛ ۲- اختلال در جریان بازی؛ ۳- پرتاب اشیاء؛ ۴- دعوا کردن؛ ۵- وندالیسم.^{۱۴} در یک تقسیم‌بندی دیگر نیز وندالیسم به پنج دسته تقسیم‌بندی شده است:^{۱۵}

۱- وندالیسم مال‌اندوز که در آن هدف به دست آوردن دارایی است؛
۲- وندالیسم تاکتیکی: هدف صرفاً به دست آوردن دارایی نیست بلکه مقصود خاص دیگری که غالباً تخریب اموال است مدنظر است؛

۳- وندالیسم انتقام‌جو: جبران خشونت و رابطه تعارض‌آمیز قبلی و انتقام هدف اصلی است، مثلاً اتومبیل بازیکنان تیم رقیب تخریب می‌شود؛

۴- وندالیسم تفریحی: هدف تنها قانون‌شکنی است که در پی تخلیه هیجانات و در قالب تفریح انجام می‌پذیرد؛

۵- وندالیسم خصومت: فوتبال بهانه‌ای است برای آشوب و تسویه حساب‌های شخصی و بعضاً افکار سیاسی.

خشونت بین تماشاگران فوتبال به لحاظ مکانی و زمانی قابل بررسی است. از زمان پیدایش فوتبال، خشونت و فوتبال دو جزء جدانشدنی از هم بوده‌اند.

از دهه ۱۹۶۰ هولیگانیزم در میان تماشاگران انگلیسی نمود پیدا کرد. در بعد مکانی دول اروپایی و کشور انگلستان پرچم‌دار خشونت در بین تماشاگران فوتبال هستند.

مهم‌ترین حادثه مربوط به کشته شدن ۳۱ نفر و زخمی شدن ۶۲۴ نفر از تماشاگران بازی دو تیم لیورپول انگلیس و یوونتوس ایتالیا می‌باشد. در کشورهای آمریکای جنوبی به ویژه در آرژانتین و برزیل نیز خشونت تماشاگران فوتبال دارای ابعاد گسترده‌ای است. در جریان دیدارهای دور برگشت مسابقات قهرمانی باشگاه‌های برزیل در ورزشگاه ریودوژانیرو بر اثر فروریختن نرده‌های اطراف زمین ۷۰ نفر زخمی شدند طبق تصاویر، درگیری میان نگهبانان و گروهی از تماشاگران موجب درهم شکستن نرده‌ها شده بود.^{۱۶} کشورهای آفریقایی و آسیایی

۱۴. رمان لوئیس، *خشونت تماشاگران و معضل اجتماعی در آمریکا*، ترجمه و تحقیق علی هداوند (تهران: مجله رشد و یادگیری حرکتی - ورزشی، زمستان ۱۳۸۸)، ۱۳۰.

۱۵. وحید قاسمی، وحید ذوالاکتاف، *جامعه‌شناسی ورزش* (تهران: نشر جامعه‌شناسان، ۱۳۸۸)، ۴۳.

۱۶. موسی عنبری، *بررسی علل خشونت‌گرایی در میان تماشاگران فوتبال* (تهران: معاونت اجتماعی ارشاد

هم به تناوب از این خشونت بهره‌مند هستند لیکن درصد این خشونت با اروپا و آمریکای جنوبی متفاوت است. در ایران نیز به ویژه در رقابت بین دو تیم استقلال و پرسپولیس، خشونت تماشاگران فوتبال مشهود است. خشونت‌آمیزترین حادثه مربوط به مسابقه دو تیم استقلال و فجر سپاسی شیراز در سال ۱۳۷۹ بوده است. در این بازی به علت پرتاب سنگ و نارنجک از سوی تماشاگران و عدم کنترل اوضاع از سوی پلیس، بازی نیمه‌تمام رها شد. پس از مسابقه درگیری شدید بین هواداران دو تیم و هواداران پرسپولیس رخ داد که در پی آن به وسایل نقلیه، تأسیسات و اماکن عمومی آسیب جدی وارد شد و به دنبال آن حدود ۳۵۰ نفر زخمی و ۱۰۰۰ نفر دستگیر شدند.^{۱۷} مسابقات ملی حتی خارج از مرزها مکانی است برای آشوب و خشونت تماشاگران فوتبال. هولیگان‌های انگلیسی در خارج از مرزها نیز اعلام موجودیت می‌کنند. راهیابی ایران به جام جهانی ۱۹۹۸ و یا پیروزی تیم ملی ایران در مقابل آمریکا در جام جهانی ۱۹۹۸ آشوب‌های خیابانی را به راه انداخت. در خصوص زمان خشونت بین تماشاگران فوتبال قبل از مسابقه و در حین مسابقه و بعد از مسابقه مدنظر است. معمولاً بعد از مسابقه خشونت تماشاگران فوتبال دارای کثرت بیشتری است و خشونت در حین انجام مسابقه نیز در رتبه بعدی و قبل از مسابقه در کمترین درجه خشونت قرار می‌گیرد.

خشونت در بین تماشاگران فوتبال هرچند عمدتاً خودجوش است لیکن حرفه‌ای شدن فوتبال و اهمیت سرمایه‌گذاری‌های اقتصادی در آن حساسیت بازی‌های فوتبال را بالا برده است. در نتیجه شماری از تماشاگران نیز به صورت حرفه‌ای و باندی به انجام حرکات و اعمال خشن اقدام می‌کنند. رواج واژه‌هایی چون هولیگان^{۱۸} (آشوب‌گر) در انگلستان، رولیگان^{۱۹} (آرامش‌طلب) در دانمارک، اسکین‌ها^{۲۰} (کله‌پوستی) در آلمان و ایتالیا، باراس براواس^{۲۱} در آرژانتین گویای این قضیه است.

هرچند این جمله رایج که خشونت در فوتبال یک بیماری انگلیسی است، طرفدارانی دارد لیکن در کشورهای مختلف اروپایی رفتارها و علائمی وجود دارد که کاملاً متفاوت از سیستم

ناجا، (۱۳۸۱)، ۹۱.

۱۷. محمد آتشی، خاستگاه اجتماعی افراد دستگیر شده متعاقب بازی‌های فوتبال در تهران» (پایان‌نامه کارشناسی ارشد، تهران: دانشکده علوم اجتماعی دانشگاه تهران، ۱۳۸۳)، ۷۰.

18. Hooligan.
19. Roligan.
20. Skinhead.
21. Barras Bravas.

انگلیسی است. هرچند الگوی رفتار بسیاری از آشوب‌گران، هولیگان‌های انگلیسی هستند و آشوب‌گران انگلیسی ده سال در این امر پیشتاز بوده‌اند. بسیاری از آشوب‌گران تمایل دارند نام‌های انگلیسی برای خود انتخاب کنند و در شعارها و سرودهای خود از زبان‌های آمیخته به انگلیسی استفاده کنند.

به دلیل اجتناب از طولانی شدن کلام، مطالب ذیل در خصوص ویژگی‌های واژه خشونت بین تماشاگران فوتبال به صورت اختصار بیان می‌گردد:

۱- خشونت تماشاگران فوتبال به ناچار واژه‌هایی نظیر تماشاگر، هوادار و تماشاگرنا را به ذهن متبادر می‌سازد. تماشاگر صرف دیدن مسابقه برای او هدف است و بی‌طرفی نسبی دارد و معمولاً تماشاچی در طبقه دوم می‌نشیند. هوادار صرف نظر از حضور در ورزشگاه طرفدار تیم خاصی است و پویایی بیشتر دارد و معمولاً در طبقه اول و پشت دروازه‌ها جای می‌گیرد.

«فَن»^{۲۲}، واژه مربوط به هواداران است. واژه «فِرِکس»^{۲۳} به عنوان تماشاگر متعصب اطلاق می‌گردد. خشونت در غالب موارد مربوط به این دو دسته اخیر است. واژه تماشاگرنا عنوان ابداعی در فوتبال ماست که برخلاف هنجارهای مرسوم رفتار می‌کند و عناوین «فَن» و «فِرِکس» را دربر می‌گیرد. مجرمین و منحرفین به عادت که تکرار رفتار مجرمانه و تکرار انحراف از ویژگی‌های آنان است که تماشاگر نمایان این ویژگی‌ها را دارند؛

۲- خشونت مخصوص کشورهای صاحب فوتبال در اروپا و آمریکای جنوبی است و در سایر کشورها نیز به نسبت کمتری خشونت تماشاگران قابل مشاهده است؛

۳- خشونت‌های تماشاگران فوتبال از یک روش و متد خاص تبعیت نمی‌کند؛ لیکن کشور انگلستان الگو برای کشورهای اروپایی است؛

۴- فوتبال به لحاظ نوع و جنس آن ورزشی مردانه است و اکثر تماشاگران نیز از جنس مذکر هستند. لذا خشونت تماشاگران فوتبال بین مردان بیشتر از زنان است. این امر در کشور ایران به لحاظ عدم حضور بانوان در ورزشگاه‌ها کاملاً مشهود است؛

۵- خشونت تماشاگران در برخی موارد خودجوش و بعضاً به ویژه در کشورهای صاحب فوتبال سازمان یافته است. در مرکز این انحراف، لیدرها و رهبران گروه هوادار قرار دارند که معمولاً بیکارند و در حالت عادی از خود رفتارهای ضداجتماعی نشان می‌دهند و تصمیم‌گیرندگان و خط‌مشی‌دهندگان به سایر هواداران هستند. این دسته اعتبار خاصی بین

22. Fan.

23. Frecks.

هواداران داشته و حتی در باشگاه دارای نفوذ هستند. دسته‌های دیگر هواداران به لحاظ قدمت و سابقه به هسته مرکزی نزدیک می‌شوند و اعضای جدید را جذب می‌کنند.

۲- بنیادهای نظری خشونت تماشاگران فوتبال

سابقه اندک در این زمینه از یک طرف و پیچیدگی فوتبال به عنوان یک پدیده اجتماعی مانند سایر پدیده‌های اجتماعی ما را به این نکته مهم رهنمون می‌شود که خشونت تماشاگران فوتبال معلول علت واحدی نیست و محصول علل گوناگون است.

نظرات و تئوری‌های متفاوتی در خصوص آسیب‌شناسی و علت وقوع خشونت تماشاگران فوتبال ارائه گردیده است که هرکدام به صورت تک‌بعدی و یا چندبعدی به کنکاش در خصوص چرایی خشونت تماشاگران فوتبال پرداخته‌اند. در این خصوص ذکر دو نکته مهم و اساسی است، اول اینکه، یک تئوری جامع و واحد در خصوص خشونت تماشاگران فوتبال ارائه نگردیده است تا بتوان آن را به موارد مشابه تعمیم داد. این امر به نسبی بودن یافته‌های جرم‌شناسی و تأثیر زمان و مکان در گروه خاص مورد مطالعه برمی‌گردد؛

دوم اینکه، سه شاخص عمده برای تحلیل خشونت تماشاگران فوتبال ارائه گردیده است که عبارتند از: ۱- شاخص زیستی؛^{۲۴} ۲- شاخص روانی؛^{۲۵} ۳- شاخص جامعه‌شناختی - محیطی^{۲۶}، که در بین این سه دیدگاه، شاخص جامعه‌شناسانه مورد توجه جرم‌شناسان قرار گرفته است. علت این امر آن است که عوامل محیطی و بیرونی قابل لمس، قابل اندازه‌گیری و بررسی هستند و بررسی صحت و سقم داده‌های آماری و محیطی امکان‌پذیرتر است.

۲-۱- تئوری زیستی

در تئوری زیستی، گزینه علت غایی کلیه رفتارهای انسانی به ویژه خشونت است. بخش جدایی‌ناپذیر انسان که یک ویژگی فطری مثل قوای جنسی و گرسنگی است و اگر تخلیه نشود به مرور زمان متراکم شده و سبب خشونت خواهد گردید. جبر بیولوژیک در تئوری زیستی، منحرف یا مجرم را در ورطه هلاکت می‌افکند.^{۲۷}

فروید، سزار لمبروزو و ویلیام شلدون همه معتقدند که فوتبال و ورزش راهکاری برای

24. Biostatic Index.

25. Psychological Index.

26. Environment Sociological Index.

۲۷. مجید آقایی، مکاتب کیفری (تهران: انتشارات خرسندی، ۱۳۸۶)، ۲۳۶.

تخلیه خشونت و کاهش آن است. اگر این خشونت‌ها در میدان فوتبال رها نشود جامعه از خطر بروز خشونت شدیدتر، در امان نخواهد بود.^{۲۸} تماشاگران در این دیدگاه نمی‌توانند رفتار خویش را مدیریت کنند و هرکدام از آنها آمادگی نظم‌گریزی و خشونت را در شخصیت خود دارند و منتظر بروز آن هستند. تماشاگران فوتبال در این نظریه به دنبال غلبه انرژی‌های منفی خود در ورزشگاه هستند و در اصطلاح به دنبال فوتبال‌درمانی به صورت غریزی هستند. همان‌طور که یک حیوان گرسنه پس از غذا خوردن سیر می‌شود، تخلیه و تجلی ضابطه‌مند خشونت نیز منجر به ارضای نیاز به پرخاشگری در انسان می‌گردد.

نادیده گرفتن اراده انسان‌ها و پیچیدگی شخصیت افراد و شبیه قلمداد کردن رفتار انسان و حیوان و نتیجه‌گیری آن بر روی انسان‌ها بدون لحاظ کردن شاخص‌های محیطی و اجتماعی از اهم ایرادات این دیدگاه است.^{۲۹} در حیطه عملیاتی نیز عکس نتایج این نظریه را شاهدیم. آیا خشونت تماشاگران فوتبال در ورزشگاه‌ها سبب کاهش خشونت می‌شود یا به آن دامن زده و سبب افزایش آن می‌شود. آسیب رساندن و خشونت نسبت به دیگران آیا احساسات منفی پرخاشگر را نسبت به قربانی افزایش نمی‌دهد؟! در بسیاری از موارد تجربی هم موارد نقض استدلالات زیستی ارائه گردیده است، مثلاً در مورد تأثیر الکل یا هورمون تستسترون بر خشونت.^{۳۰} مطالعات زیستی انجام‌گرفته در زمینه خشونت تماشاگران فوتبال بسیار محدود بوده و بیشتر در قالب تئوری‌هایی ارائه گردیده که تحلیل جامعه‌آماری خاصی ندارد و نمی‌توان این تئوری‌های بدون منبع را مبنا و اساس استخراج نظریه‌ای در خصوص علت بروز خشونت تماشاگران فوتبال قرار داد.

۲-۲- دیدگاه روانی

تأکید بر اینکه تماشاگران فوتبال دارای یک اختلال در رفتار و روان خویش در هنگام خشونت هستند دارای طرفدار بسیاری است. رابرت مرتون جرم‌شناسی است که مهم‌ترین دیدگاه یعنی نظریه اهداف و وسایل مشروع را ارائه می‌دهد. در این دیدگاه خشونت تماشاگران فوتبال ناشی از عدم رسیدن به اهداف مورد نظر و مورد انتظار در ذهن هواداران است. ناکامی در رسیدن به اهداف، تماشاگران را متوسل به ابزار نامشروع می‌کند که در واژه

۲۸. لیوت ارونسون، روان‌شناسی اجتماعی، ترجمه حسین شکرکن (تهران: انتشارات رشد، ۱۳۶۹)، ۱۶۳-۱۶۲.

۲۹. رضا نوربها، زمینه جرم‌شناسی (تهران: انتشارات گنج دانش، ۱۳۸۳)، ۸۹.

۳۰. آلبرت آرنسون، روان‌شناسی اجتماعی، ترجمه محمدحسن فرجاد (تهران: نشر رشد، ۱۳۶۹)، ۱۶۶.

خشونت می‌توان آن را جستجو کرد. هواداری که تیم خود را از هر لحاظ شایسته برنده شدن در یک مسابقه می‌داند و معتقد است تیم مورد علاقه‌اش از نظر بازیکنان و کادر فنی و امکانات شرایط بسیار بهتری را دارد وقتی با شکست تیم محبوب خود، در برابر تیمی ضعیف‌تر مواجه می‌شود به خشونت متوسل می‌گردد. احساس محرومیت و ناکامی، امری روانی است که به پرخاش بین تماشاگران منجر می‌گردد. منابع ناکامی آماج خشونت قرار می‌گیرند. احساس بی‌عدالتی و اجحاف و نهایتاً احساس ناکامی تماشاگر را به سوی منبع ناکامی سوق می‌دهد. مثلاً وقتی تماشاگر، داور را به دلیل دادن کارت قرمز^{۳۱} بی‌دلیل، علت شکست تیم خود می‌داند با توهین به داور که رفتاری نامشروع است، سعی در مورد هدف قرار دادن علت ناکامی خویش می‌کند. ناکامی زاییده محرومیت نسبی است. پیروز شدن هدف است. لذا افراد باید امکانات رسیدن به اهداف مشروع را داشته باشند که در فوتبال این وسایل موجود نبوده و عدم رضایت سبب خشونت می‌شود.

نظریه یادگیری اجتماعی و تقلید از دیگر دیدگاه‌های روانی با رویکرد علوم اجتماعی در توجیه خشونت تماشاگران فوتبال است. خشونت تماشاگران فوتبال در این دیدگاه کاملاً آموختنی است نه غریزی. فرزندی که با پدرش به ورزشگاه می‌رود در پی برنده شدن و گل زدن تیم محبوب پدر، وقتی با تشویق‌ها و داد زدن پدرش مواجه می‌شود اقدام به تشویق می‌کند. تقلید و تقویت دو امر بسیار مهم در این دیدگاه است. پاداش و تقویت در کنار تقلید امری حیاتی است. یادگیری اجتماعی در بروز خشونت تماشاگران فوتبال می‌تواند مؤثر باشد و آتش خشونت می‌تواند در تماشاگران فوتبال بازتاب سبک هیجان در برابر ملامت و خستگی باشد. رفتار انسان‌ها بسیار ناپایدار است. تماشاگر فوتبال می‌تواند در موقعیتی خاص، شیشه‌ای را بشکند، توهین کند و ... این رفتارها و خشونت‌ها عمدتاً به منظور هیجان و رضایت از رهایی از قوانین و خطوط قرمز مرزبندی‌ها و محدودیت‌ها صورت می‌گیرد. تماشاگر با دیدن سروصدا و توهین و خروج از قواعد خود را در موج قرار می‌دهد و به دنبال لذت‌جویی در هیجانی است که ایجاد شده است.^{۳۲}

قانون فی‌نفسه بد است زیرا محدودکننده است. اوباشگران فضای جمعی ورزشگاه را محلی مناسب برای فرار از این محدودیت می‌بینند. در واقع جمعیت انبوه این احساس را

31. Daniel Gilling, *Crime Prevention* (London: Penguin 2005), 27.

۳۲. محمد مهدی رحمتی، «بررسی جامعه‌شناختی خشونت تماشاگران فوتبال»، *فصلنامه المپیک* ۱۱(۴) ۸. (۱۳۸۲)

تقویت می‌کند. غلبه بر ترس احساس خوشایندی است که این لذت‌جویی فقط در پرتو خطر کردن در نقض قواعد کیفری و انضباطی فوتبال محقق می‌گردد.

فمینیست‌ها در یک تحلیل روانی معتقدند که جنگنده بودن و توان مراقبت از خود با توجه به فیزیک خاص مردانه برای بیان قدرت و میل به شهرت در مردان آنان را به خشونت در فوتبال سوق می‌دهد. بری ریچاردز با ذکر مثالی بیان می‌کند که هدف نهایی از ضربات به توپ نفوذ بر دیگری و منطقه ممنوعه که دروازه است، می‌باشد. توپ را داخل دروازه کردن نوعی فتح مردانه است.^{۳۳} ضربه زدن به توپ و راندن آن به جلو در فوتبال، دلالت‌های بسیار به آمیزش جنسی از طریق گل زدن دارد. در همین راستا محقق آرژانتینی، مارچلو سوارز، با تحلیل شعارهای هواداران آرژانتین نتیجه گرفت که جذابیت فوتبال ناشی از به تصویر کشیدن صحنه‌های آمیزش جنسی هم‌جنس‌گرایان است. منافذی که بازیکن در عقب از آن دفاع می‌کند (دروازه) مهبل نیست بلکه مقعد مردانه است. مسابقه فوتبال تماشاگران را قادر می‌سازد که کامیابی ناشی از هم‌جنس‌گرایی را تجربه کنند که امر به صورت غیرمستقیم صورت می‌گیرد.^{۳۴} این امر در فرهنگی است که هم‌جنس‌گرایان^{۳۵} فاعل از قدرتی مردانه بهره‌مند هستند و هم‌جنس‌گرایان مفعول شایسته تحقیر هستند. رفتارهای متقابل عاطفی در پاسخ به رفتارهای تماشاگران تیم حریف می‌تواند صورت بگیرد. قرار گرفتن در گروه، جماعت غوغاگری را می‌سازد که فرد را به صورت غیرارادی می‌بلعد. حضور در این گروه، اوباشگر را به سمتی می‌برد که در قید و بند هنجارها نباشد؛ از طرفی حضور در جماعتی که گمنام هستند و به طور اتفاقی در کنار هم قرار گرفته‌اند با در نظر گرفتن کاهش کنترل در جماعت، اوباشگر را دارای قدرتی می‌کند که از خطوط قرمز عبور کرده و دست به خشونت بزند. در جماعت قرار گرفتن قدرت تلقین‌پذیری و کمتر فکر کردن به نتیجه اعمال را افزایش می‌دهد. در کنار این مسائل، تکرار قرار می‌گیرد که قدرت خشونت را افزایش و آن را خطرناک‌تر می‌کند. تحریک نقاط عاطفی در قالب واژه تعصب معنا پیدا می‌کند. دادن القاب زشت در قالب نژادپرستی^{۳۶} و رنگ پوست و کوتاهی قد و یا تعلق به مذهب و فرقه خاص پاسخ هیجانی را به دنبال دارد. طرفین با بیان عکس‌العمل‌هایی در قالب شعارهای توهین‌آمیز ارضاء

۳۳. بری ریچارد، *روان‌کاوی فرهنگ عامه*، ترجمه حسین پاینده (تهران: انتشارات طرح نو، ۱۳۸۸)، ۷۷.

۳۴. رحمتی، پیشین، ۱۴.

35. Homosexuals.

36. Racism.

شده و خشونت کلامی آنها را به سرمنزل مقصود می‌رساند. دیدگاه‌های روانی و زیستی از تک‌محور بودن به عنوان ضعف عمده رنج می‌برند. در دیدگاه‌های روانی بیشتر با تکیه به رفتار فرد در جمع، خشونت تماشاگران فوتبال توجیه می‌شود که امر ایرادی بسیار بزرگ است. از طرفی علت خشونت در فرد تماشاگران با هم متفاوت است و تعمیم آن به یک گروه نیز استقرای ناقص بوده و راه‌گشا نیست. دیدگاه‌های روانی ما را به بررسی سایر علل و عوامل که قابل لمس‌تر و عینی‌تر هستند، رهنمون می‌کنند و زمینه بررسی مسائل محیطی را فراهم می‌سازند. شاید دیدگاه رابرت مرتون قابل توصیه‌تر باشد و تماشاگران فوتبال در جامعه آماری این پژوهش در بیان نظرات خویش مستقیم یا غیرمستقیم به این نظریه در تحلیل خشونت خویش اشاره داشته باشند.

۲-۳- دیدگاه‌های جامعه‌شناختی - محیطی

در شاخص محیطی و جامعه‌شناختی دیدگاه‌های مختلفی وجود دارد که نظریه برچسب، یکی از آنان است. ادمنینگ لیمرت^{۳۷} و هوارد پیکر^{۳۸} اذعان نمودند که مبنای انحراف اجتماعی، مثلاً خشونت تماشاگران فوتبال، تعریفی است که جامعه از رفتار تماشاگران دارد.^{۳۹} رویکرد کج‌رفتاری را جامعه می‌سازد. خشونت برچسبی است که قوای حاکم بر تماشاگران می‌زنند. انحراف اولیه را جامعه در قالب انگ مجرمانه به اوباشگران می‌زند و انحراف ثانویه واکنش به انگ‌زنی مقامات رسمی یا مردم به شخص انگ‌خورده است.^{۴۰} شخصیت افراد و تعیین هویت آنان در این دیدگاه بسیار مهم است. وقتی نیروی انتظامی و مقامات رسمی به برخی از مصادیق اوباشگری در فوتبال، با دیدگاه‌های متفاوت می‌نگرند، کاربرد این نظریه مشهودتر است. وقتی فحاشی یا اعتراضات هواداران فوتبال را با القابی نظیر اوباشگر، بی‌بندوبار، هرزه و ... پاسخ می‌دهند، سبب پاسخ گردیده و انحراف ثانویه را به وجود می‌آورد. در یک تحلیل مطالب فوق آشکار می‌شود:

«الگوهای رفتاری آنان (اوباشگران) شبیه الگوهای حیوانی است تا اینکه با فرم انسانی تطبیق داشته باشد؛ در نتیجه حقوقی هم نمی‌تواند به حیوان تعلق داشته باشد، کسانی که

37. Edming Limert.

38. Howard Picker.

۳۹. حبیب احمدی، *جامعه‌شناسی انحرافات* (تهران: نشر سمت، ۱۳۸۴)، ۱۰۰.

۴۰. فرانک بی‌ویلیامز، دی مک شین، مارک لین، *نظریه‌های جرم‌شناسی*، ترجمه حمیدرضا ملک‌محمدی

(تهران: نشر میزان، ۱۳۸۶)، ۹۰.

فقط به واسطه یک امر ذاتی به شأن انسان دست یافته‌اند. همان‌طور که آنها قادر نیستند بیندیشند، احساس کنند و تعامل کنند، شبیه انسان‌های عادی نیستند. اوباشگران فوتبال به آسانی می‌توانند از بقیه مردم مشخص شوند.^{۴۱} در این دیدگاه اوباش، مجرمین خیابانی و یقه‌آبی بوده و به سادگی قابل تشخیص هستند.

در نظریه تضاد (مارکسیستی) که از دیدگاه‌های مارکس نشئت می‌گیرد سیستم سرمایه‌داری مبنای هر انحراف و جرمی است. ورزشکاران در جوامع سرمایه‌داری استثمار می‌شوند و در پی منافع سرمایه‌داران باشگاه هستند. تماشاگران در همین راستا و به دنبال منافع سرمایه‌داری دچار خشونت هستند. فوتبال متعلق به طبقه کارگر بوده و جدا شدن فوتبال از خاستگاه کارگری سبب بروز خشونت می‌گردد. خشونت و اوباشگری در فوتبال تلاشی است برای برگرداندن کنترل از دست‌رفته طبقه کارگر و احقاق حقوق حقّه خویش، واکنش خشونت، پاسخ طبقه کارگر است به حرفه‌ای و تجاری و نمایشی شدن فوتبال. تحولاتی که در نظام سرمایه‌داری ایجاد می‌شود وحدت را از بین می‌برد. آنهایی که بیکار می‌شوند طبقه‌ای را تشکیل می‌دهند که نسبت به آنهایی که هنوز بیکار نشده‌اند، کینه می‌ورزند. اوباش از همین طبقه محروم برمی‌خیزند و رفتار خشونت‌آمیز آنها از درماندگی مادی و معنوی آنها سرچشمه می‌گیرد. به عبارت دیگر اوباش در بستر فوتبال به دلیل بیکاری و ناامیدی طبقه کارگر از یافتن کار به وجود آمده‌اند. در این دیدگاه اوباشگری در اثر تجربه خاص جوانان طبقه کارگر در مرحله بحرانی و حساس از تکامل جامعه سرمایه‌داری به وجود می‌آید.^{۴۲}

با خارج شدن فوتبال از شکل سنتی آن، مخاطبان آن که اکثریت آنها از قشر کارگر بوده‌اند دیگر آن احساس تعلق خاطر و وابستگی را به آن ندارند. اوباشگران با خشونت سعی دارند که حقارت خویش را که از دست رفتن خاصیت مردانه آنهاست با اوباشگری در صحنه فوتبال نشان دهند.

به جرئت می‌توان گفت محققان دانشگاه لستر در دهه ۱۹۶۰ تأثیرگذارترین مطالعات را در حوزه خشونت تماشاگران فوتبال با تمرکز بر نظریات نوربرت^{۴۳} الیاس انجام دادند. نوربرت الیاس با اعلام اینکه شناخت ورزش، کلید شناخت جامعه است، شگفتی محافل دانشگاهی را

۴۱. مسعود نادریان چهارمی، مبنای جامعه‌شناسی ورزش (اصفهان: نشر هنرهای زیبا، ۱۳۸۴)، ۱۵۰.

42. Conflict Theory.

43. Norbert Elyas.

برانگیخت. رشد تمدن در جوامع و انحصار قدرت فیزیکی در دست دولت مردم را از خشونت فیزیکی در امان نگه می‌دارد و در عین حال مردم مجبورند میل به حمله فیزیکی را در خود مهار کنند. خشونت رسمی و قانونی به پشت صحنه رانده می‌شود و جز در حالت غیر رسمی مثل ورزش فوتبال به نمایش در نمی‌آید. نوربرت الیاس معتقد است ورزش نوعی جبران آن خشونت فیزیکی است که در قدیم قبل از تمدن مجاز بود و هم‌اکنون مجاز نیست و فوتبال جایی برای تخلیه خشونت به رسمیت شناخته می‌شود. صحنه فوتبال پویایی و تحرک فیزیکی زیادی دارد که زندگی اولیه و طبیعی برای مردم را تداعی و عقده‌گشایی می‌کند. جنگ و خشونت یکی از منابع ارضای هیجان است و وسیله‌ای است در دسترس اقشار پایین‌تر و طبقه کارگر. اوباشگران متعلق به طبقه کارگر بوده و دارای نوعی هویت مردانه شکل گرفته بر اساس دو عنصر خشونت و پرخاشگری هستند. لذت بردن از رویارویی فیزیکی و محرومیت و ناامنی اقتصادی از یک طرف و سوابق زندگی آنها در خانواده و پلیس بیانگر برخورد خشن با آنهاست. دعوا و نزاع و آشوب فرصتی است برای طبقه کارگر تا از طریق آن خودی نشان دهند و منزلت و اهمیت را در کنار هیجان تجربه کنند. فقدان منابع برای کسب هویت و منزلت در طبقه کارگر مهم‌ترین نکته در این دیدگاه است. افزایش اوباشگری در فوتبال تا حد زیادی به عنوان نوعی انتقال خشونت از عرصه اجتماعی به حیطه ورزش است.^{۴۴}

تحقیقات مکتب لستر به رابطه علاقه رسانه‌های گروهی به اوباشگری و افزایش خشونت تماشاگران فوتبال تأکید می‌کند؛ یعنی افزایش اوباشگری رابطه‌ای مستقیم با افزایش علاقه کارکنان رسانه‌های گروهی به اوباشگری دارد که البته این افزایش با افزایش علاقه مردم به اوباشگری به عنوان یک مسئله اجتماعی همراه بوده است.^{۴۵} علاوه بر پرداختن به اهمیت رسانه‌ها، نقش پلیس و نیروی انتظامی نیز مورد نظر است که در فوتبال پلیس را مجبور به عملیات‌هایی در راستای کاهش اوباشگری کند. بستن دوربین‌های مداربسته، استفاده از نور گرداگرد زمین، تغییر جایگاه برخی از تماشاگران از این دسته عملیات‌هاست. البته ممکن است این اعمال نتایج معکوس پیدا کنند. این دسته از اقدامات در قالب پیشگیری وضعی^{۴۶} قابل بررسی است که دارای ایرادات خاص خود است.

44. Dunning Eric, *Sport in Civilizing Process* (London: Penguin, 1993), 8-57.

۴۵. علیرضا محسنی تبریزی، *وندالیسم* (تهران: انتشارات آل، ۱۳۸۳)، ۲۰۲۰.

46. Preventative Situation.

این ایراد مطروحه بیشتر در جایی مطرح می‌شود که تماشای تلویزیونی مسابقه فوتبال در معابر و اماکن عمومی و پارک‌ها جایگزین سنت‌های قبلی و تماشای فوتبال در جایگاه تماشاگران شده است و به موازات آن معضل اوباشگری انتقال یافته است.^{۴۷} اوباشگران از جلوی دوربین‌های مداربسته پلیس دور شده و به خارج از استادیوم منتقل شده‌اند. اوباشگری در خیابان‌ها جایگزین اوباشگری در زمین فوتبال شده است و به جای دیگری انتقال یافته است که امکان سازمان‌دهی بیشتر داشته باشد. یعنی فقط گزارش‌های خشونت کم شده و دیگر پلیس قادر نیست که کسی را دستگیر کند و کسی هم نیست که پلیس بخواهد دستگیرش کند زیرا خشونت تغییر جایگاه داده است.^{۴۸} محققان مکتب لستر نشان دادند که معضل خشونت تماشاگران فوتبال و اوباشگری، مشکلی انگلیسی نیست؛ لیکن انگلستان به سه دلیل متمایز است: اول - قدمت اوباشگری فوتبال در انگلستان و سوابق زیاد؛ دوم - اوباشگری انگلیسی علاوه بر مرزهای انگلستان به خارج از آن نیز امتداد دارد و اوباشگران انگلیسی به خارج از مرزها نیز می‌روند؛ سوم - انتقال اوباشگری از سطح باشگاه‌ها به تیم ملی و افزایش انعکاس آن. مکتب لستر هم‌اکنون پرآوازه‌ترین مکتب در مورد دلایل و سرنوشت اوباشگری در فوتبال است.

کلارک در روشی جدید و جزئی‌نگر اقدام به ترکیب و تلفیق مدل‌های گوناگون نموده و به یک مدل تلفیقی دست یافته و در این مسیر از متغیرهای اجتماعی و روان‌شناختی کمک گرفته است. کلارک از یک رویکرد روان‌شناسی اجتماعی کمک می‌گیرد که در آن گروهی از متغیرهایی که اصالتاً بیرونی هستند و آنهایی که ماهیتاً درونی‌اند را به عنوان متغیرهای مستقل (علت) که تأثیرگذار بر رفتار و ندادال‌ها هستند، در نظر می‌گیرد. این مجموعه متغیرهای متعامل در هشت گروه مستقل در الگوی تنظیمی کلارک قرار می‌گیرند.

گروه‌های متغیر یک تا سه غالباً متغیرهایی هستند که بُعد روانی دارند یعنی روان‌شناسان به آن تکیه می‌کنند و در این متغیرها تجارت دوران کودکی، ارزش‌های مراحل نخستین رشد و شخصیتی که فرد به صورت پرخاشگر و برون‌گرا به دست می‌آورد، مورد بررسی قرار می‌گیرد. نهایتاً عوامل ژنتیکی و ارثی که بر شخصیت فرد تأثیر می‌گذارد در متغیرهای یک تا سه است. در این متغیرها باید توجه کنیم که کلارک نیم‌نگاهی به نظریه زیستی داشته است.

47. Eric Dunning, et al., *The Root, of Football, Hooliganism* (London: Penguin, 2002), 125.

48. I. Taylor, *Class Violence and Sport* (Toronto University of Toronto Press: Penguin, 1982), 70.

در گروه چهارم آن دسته از عوامل جمعیتی، اقتصادی و اجتماعی نظیر سن و جنس و وضعیت تأهل و مجرد و پایگاه‌های اجتماعی قرار می‌گیرد که این عوامل برای هر تحلیل جرم‌شناختی عنصر اساسی است.

در گروه چهارم عواملی وجود دارد که به صورت بسیار گسترده فرصت‌های رسیدن افراد به موفقیت را تعیین و تبیین می‌کند. آنان همچنان در استفاده بهینه فرد از فرصت‌ها و وسایل موجود برای میل به هدف‌های فرهنگی و مطابقت با قواعد رفتار اجتماعی نقش دارند. در گروه پنجم عواملی نظیر میزان کنترل والدین بر فرزندان، آزادی و تقلید کودکان در انجام فعالیت‌های روزمره خود، محل سکونت فرد، نوع مدرسه و همبازی و همسالان و بزهکار بودن یا نبودن این گروه‌ها قرار می‌گیرد. اوقات فراغت و نحوه استفاده از آن، با توجه به زمینه‌های ذوقی و علایق افراد بر خشونت و یا عدم خشونت آنان مؤثر است. متغیرهای ۱ تا ۳ شروط لازم برای گرایش فرد به بزهکاری است در حالی که متغیرهای ۴ تا ۶ مستقیماً بر تصمیم فرد در ارتکاب جرم یا انحرافی خاص نظیر وندالیسم مؤثر است.

در گروه ششم، متغیرهایی قرار می‌گیرد که می‌توان آن را بحران‌ها و وقایع زندگی نامید که این عوامل به طور مستقیم و یا غیرمستقیم در تمایلات فرد به وندالیسم مؤثرند. در گروه هفتم کلارک شرایط و موقعیت‌ها و وضعیت‌های خاصی را مهم می‌داند که احتمال بروز رفتار وندالیسمی در آن بیشتر است. مثلاً او معتقد است خیابان‌های مناطق فقیرنشین، مکان‌های فاقد گشت پلیس، مکان‌های متروکه و مخروبه و مکان‌هایی که سابقه وندالیسم در آن بوده و بالاخره اشیاء و موضوعاتی که قبلاً وندالی‌ها ویران کرده‌اند، بیشتر در معرض وندالیسم قرار دارند و نهایتاً در گروه هشتم، جریانات شناختی و وضعیت‌های انگیزشی افراد، از متغیرهای مهم رفتار وندالیستی است. آیا فرد تصمیم به عمل وندالیسمی خواهد گرفت یا نه؟ این امر بستگی به این دارد که او چگونه فرصت‌ها را در وضعیت خاصی ادراک و متعاقباً به آن عمل اقدام خواهد کرد.^{۴۹} هشت متغیر مورد توجه کلارک تقریباً معجونی از نظرات ارائه‌شده قبلی است که پژوهش دقیق و نظام‌مند و جزئی‌نگری را در مورد هویت اوباشگران فوتبال ارائه می‌دهد. با توجه به جهانی شدن فرهنگ فوتبال و انواع ملی و محلی بروز اوباشگری در سراسر جهان و ایران به نظر می‌رسد، تفاوت‌های زیادی در تبیین و مفهوم‌پردازی و آسیب‌شناسی خشونت تماشاگران فوتبال وجود دارد.

در بنیادهای نظری و تحلیل در خصوص خشونت تماشاگران فوتبال با تبعیت از اصول مسلم در جرم‌شناسی باید تحلیل جزءنگرانه و بسیار اختصاصی انجام شود تا بتوان شخصیت اوباشگران را شناسایی و به تعامل آنها با روابط اجتماعی و شرایط محیطی پرداخت. ارائه یک نظریه عام و کلی در مورد اوباشگران فوتبال و آسیب‌شناسی رفتار آنان در حیطه جرم‌شناسی محال است. لیکن نظریه کلارک با توجه به استفاده از معیارهای متفاوت و متغیرهای گوناگون دارای کارایی بیشتری است. هرچند به روزرسانی این نظریه و انطباق آن با شرایط محلی و ملی هر کشور نظیر ایران لازم است.

نظریه‌پردازان هر کدام از موضوعی و دلیلی به عنوان دلیل خشونت تماشاگران فوتبال پرده برداشته‌اند. لیکن جرم‌شناسی و مسائل اجتماعی دائماً در حال تغییر و تحول و نسبت است و به همین دلیل هر روز مسئله‌ای نوظهور در زمان و مکان خاص نیاز به تحلیل جرم‌شناسانه خاص دارد. خشونت تماشاگران فوتبال نیز از این قاعده مستثنا نیست. لیکن ارائه تئوری‌های جرم‌شناسانه به کاهش خشونت تماشاگران فوتبال کمک می‌کند.

جدول تحلیلی تئوری‌ها

۱- غریزه علت خشونت است؛ ۲- اجبار مبنای رفتار خشونت‌آمیز است؛ ۳- نقص جسمانی، توارث، عقب‌ماندگی ذهنی؛ ۴- فوتبال درمانی غریزی با تخلیه انرژی منفی در ورزشگاه‌ها.	دیدگاه لمبروزو، فروید، ویلیام شلدون	تئوری‌های زیستی
۱- ناکامی در رسیدن به اهداف با وسایل مشروع؛ ۲- احساس اجحاف؛ ۳- مشاهده و تقلید و تلقین و تشویق و تقویت رفتار انحرافی؛ ۴- تحلیل رفتار فرد به لحاظ روانی در بین جماعت.	رابرت برتون بری ریچارد	تئوری روانی
۱- برخورد غیرمسئولانه نیروی انتظامی و رسانه‌ها و ... از طریق انگ زدن؛ ۲- انحراف اولیه: اتیکت مجرمانه؛ ۳- انحراف ثانویه: واکنش مجرم به انحراف اولیه.	۱- نظریه برجسب: ادمینگ لیمرت و هوارد بیکر	تئوری جامعه‌شناختی و محیطی
۱- پایگاه اقتصادی و اجتماعی پایین؛ ۲- نارضایتی از فضای سیاسی جامعه؛ ۳- بیکاری؛ ۴- سرمایه‌داری مبنای انحرافات است.	۲- نظریه تضاد: مارکس	

۱- پایگاه اقتصادی اجتماعی طبقه کارگر؛ ۲- اوباشگران مرد و پایین بودن طبقه آنها؛ ۳- تحریک رسانه‌ها؛ ۴- سیاست سخت‌گیرانه پلیس.	۳- نظریه لستر: نوبرت الیاس	
۱- به کارگیری متغیرهای مختلف؛ ۲- هشت متغیر در ابعاد زیستی و روانی و محیطی.	۴- نظریه کلارک: مدل تلفیقی - ترکیبی تمام نظریات	

۳- واکاوی موضوع در بوته آزمون و عمل

جرم‌شناسی بدون عملیات میدانی فاقد کارایی است و جامعه آماری خاص و مشخصی برای ارائه دیدگاه جرم‌شناسانه لازم است. حجم نمونه و جامعه آماری این پژوهش ۳۸۶ نفر از تماشاگران و هواداران دو تیم استقلال و پرسپولیس در پنج مسابقه متناوب در خلال بازی‌های لیگ برتر در فصل ۱۳۹۳-۱۳۹۲ می‌باشد که نهایتاً پرسش‌نامه ۳۸۰ نفر در بازبینی و کنترل نهایی مورد پذیرش قرار گرفت. اطلاعات تحقیق از طریق پرسش‌نامه و در ورزشگاه آزادی جمع‌آوری شده است. شیوه نمونه‌گیری اتفاقی و تصادفی و تقریباً از هر ۶۰ نفر یک نفر انتخاب گردیده است. ۲۲۰ نفر از طرفداران پرسپولیس و ۱۶۰ نفر از طرفداران استقلال جامعه آماری را تشکیل می‌دهند. لذا رعایت انصاف تقریباً در جامعه آماری صورت گرفته است.

۳-۱- روش‌شناسی پژوهش

استفاده از پرسش‌نامه و به کارگیری ابزار کمی آمار، مهم‌ترین وسیله تحقیق بوده و روش تحقیق همبستگی دوسویه می‌باشد. با این توصیف که در برخی متغیرها نظیر سن و میزان تحصیلات و رضایت از عوامل وضعیتی، این همبستگی معکوس بوده و در برخی متغیرها نظیر داشتن سابقه کیفری و سابقه نزاع و درگیری این همبستگی، همسوست. در این روش رابطه بین متغیرهای وابسته و متغیر مستقل مورد بررسی قرار می‌گیرد و خشونت به عنوان متغیر وابسته و متغیرهای مستقل بسیاری که در این مکتوب مندرج است، مورد توجه قرار می‌گیرند تا بررسی شود که با افزایش یا کاهش در متغیرهای مستقل چه تغییری در متغیر وابسته اتفاق می‌افتد.

۳-۲- معرفی داده‌های پژوهش

جمعیت آماری ۳۸۰ نفره که ۲۲۰ نفر از طرفداران پرسپولیس و ۱۶۰ نفر از طرفداران استقلال

با شیوه نمونه‌گیری اتفاقی و تصادفی تقریباً از هر ۶۰ نفر یک نفر انتخاب گردید. داده‌های آماری با انجام فرایندهای آماری لازم مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته‌اند و مفروضات تحقیق با استفاده از آزمون‌های آماری مورد سنجش و با آزمون تحلیل روانی شش‌گونه مقیاس پرخاشگری اس.سی.ال. ۹۰ بین پاسخگویان در این پژوهش است که ۷۵٪ می‌تواند نشانگر مطلوبیت این مقیاس در مطالعه حاضر باشد. شاخص پرخاشگری در این آزمون از شش گویه تشکیل می‌شود:

- ۱- آیا زود دلخور و عصبانی می‌شوید؟ هیچ کمی تا حدی زیاد به شدت
- پاسخ‌ها در موارد بعد هم صادق است.
- ۲- آیا ناگهان چنان از کوره درمی‌روید که نمی‌توانید جلوی خودتان را بگیرید؟
- ۳- آیا بعضی اوقات تمایل به پرت کردن و شکستن اشیاء دارید؟
- ۴- آیا اغلب در کارها درگیر می‌شوید و جروب‌بحث می‌کنید؟
- ۵- آیا زود داد و فریاد راه می‌اندازید و هرچه دم دستتان است به هم می‌ریزید؟
- ۶- آیا از کتک زدن و اذیت کردن دیگران لذت می‌برید و ارضاء می‌شوید؟

نفرات پس از رتبه‌بندی از حداقل ۶ برای پاسخگویانی که به تمامی گزینه‌ها پاسخ هیچ داده‌اند، تا حداکثر ۳۰ برای آنهایی که به تمام گزینه‌ها پاسخ به شدت داده‌اند در پنج گروه کاملاً سالم نمره ۱۰ تا ۶، سالم ۱۵-۱۱، آستانه پرخاشگری ۲۰ تا ۱۶، پرخاشگر ۱۵ تا ۲۱ و کاملاً پرخاشگر نمره ۳۰ تا ۲۶ قرار گرفته‌اند. مکانیزم متغیر وابسته به طریق فوق مشخص گردید. خشونت به عنوان متغیر وابسته با آزمون فوق تحلیل شده است. متغیر مستقل در این پژوهش، سن، وضعیت تأهل و مجرد، جایگاه اقتصادی و اجتماعی، ناکامی و تنش در فعالیت‌های آموزشی است که این متغیر از طریق چهار متغیر جزئی‌تر مربوط به غیبت و فرار از مدرسه، سال‌های مردودی و سال‌های تجدیدی در دوران تحصیل محاسبه شده است. متغیر اقتصادی و اجتماعی از معرف‌های میزان درآمد، منزلت شغلی، سطح تحصیلات و موقعیت خانوادگی بهره می‌برد و شغل پدر و میزان تحصیلات پدر و شغل مادر و میزان تحصیلات مادر و میزان درآمد ماهانه خانواده در شاخص پایگاه اقتصادی و اجتماعی مورد تحلیل قرار گرفته‌اند. سابقه نزاع و دعوا نیز از دیگر معرف‌های این شاخص است. سابقه مصرف مواد مخدر و اعتیاد و مصرف مشروبات الکلی، سابقه تنش در محیط منزل، سابقه رفتار مجرمانه و عوامل و شرایط وضعیتی. کیفیت داوری، سابقه برگزاری و رویدادهای پیشین، دوستان، خویشاوندان و همسالان خشونت‌طلب با سابقه مجرمانه، چگونگی گذران

اوقات فراغت، فروپاشی خانواده، میزان نظارت و کنترل خانواده، سازوکارهای گردهمایی و تجمع طرفداران تیم‌ها، چگونگی عزیمت آنان به ورزشگاه، ارتباط طرفداران با باشگاه، اهداف و وسایل مشروع تماشاگران، کیفیت عملکرد رسانه‌های ورزشی، چگونگی برخورد آنها با رفتارهای خشونت‌آمیز، میزان مطالعه مجلات ورزشی وابسته به باشگاه و رضایت پاسخگویان از امکانات و تسهیلات ورزشگاه، به عنوان متغیرهای مستقل این پژوهش شناخته شده و به هر کدام از پاسخ‌های جامعه آماری نمره‌ای تعلق گرفته است.

۳-۳-۳- توصیف یافته‌های پژوهش

به طور خلاصه و اجمال به بررسی و تحلیل نتایج آماری مربوط به داده‌های به دست‌آمده راجع به متغیرها می‌پردازیم.

۳-۳-۱- سن: گستره سنی جمعیت مورد مطالعه ۱۵ تا ۳۴ سال است. اگر نوجوانان زیر ۱۸ سال و جوانان ۱۸ تا ۳۴ سال باشند ۲۷/۷ درصد از جمعیت مورد مطالعه را نوجوانان و ۷۳/۷ درصد را جوانان تشکیل می‌دهند. شاید کمتر از یک درصد را بزرگسالان تشکیل دهند. میانگین سن جمعیت نمونه ۱۹/۳ می‌باشد که بین طرفداران استقلال ۱۹/۱ و تیم پرسپولیس ۱۹/۳ می‌باشد.

۳-۳-۲- تحصیلات: میانگین تحصیلات دو تیم ۱۰/۳ و کمتر از دیپلم می‌باشد. تنها چهار نفر سواد نداشتند که درصدی کمتر از ۱ به آنها تخصیص می‌یابد و ۵۰ درصد کمتر از دیپلم و ۳۹/۶ درصد دیپلم و ۵/۹ درصد فراتر از دیپلم تحصیلات دارند. استقلال ۱۰/۵ و پرسپولیس ۱۰/۲ سال تحصیلات را نشان می‌دهد.

۳-۳-۳- وضعیت تأهل و مجرد: ۹۴/۱ درصد از طرفداران مجرد و ۵/۹ درصد متأهل هستند.

۳-۳-۴- اعضای خانواده: متوسط جمعیت خانواده ۵/۵ نفر است. حداقل تعداد اعضای خانوار ۳ نفر که ۵/۹ درصد و حداکثر ۱۲ نفر می‌باشد که ۲ درصد از تماشاگران را دربر می‌گیرد.

۳-۳-۵- محل سکونت: ۷۴/۳ درصد ساکن تهران و ۲۵/۷ درصد در شهرستان‌ها ساکن هستند. در بین تماشاگران ساکن تهران بیشترین نسبت مربوط به مناطق ۱۲ تا ۱۵ با مجموع ۲۲/۸ درصد و کمترین درصد مناطق ۱ تا ۳ با ۷ درصد و سایر مناطق بین ۹ تا ۱۲ درصد در نوسان است.

توزیع جمعیت آماری بر اساس منطقه سکونت

مناطق محل سکونت	تعداد	درصد
۱-۳	۲۸	۷/۰
۴-۷	۵۲	۱۲/۹
۸-۱۱	۳۶	۹/۰
۱۲-۱۵	۸۰	۲۲/۸
۱۶-۱۹	۴۰	۱۰/۷
۲۰-۲۲	۴۰	۱۱/۹
شهرستان	۱۰۴	۲۵/۷
کل	۳۸۶	۱۰۰/۰

۳-۳-۶- منزلت شغلی: منزلت شغلی در پنج گروه بسیار پایین تا بسیار بالا در نظر گرفته شده است. ۴۸ نفر معادل ۱۱/۹ درصد فقط دارای شغل بوده‌اند. ۵۳/۹ درصد دارای منزلت شغلی پایین و دو گروه پایین و بسیار پایین ۸۶/۶ درصد را فرامی‌گیرند. ۱۳/۴ درصد در زمره گروه‌هایی هستند که منزلت شغلی آنان متوسط و بالاتر است و تنها ۲/۲ درصد در منزلت شغلی بسیار بالا هستند و ۶/۷ درصد منزلت شغلی بالا دارند. منزلت شغلی پدر یا سرپرست خانوار مورد سنجش قرار گرفته است.

۳-۳-۷- درآمد ماهانه: ۹۳/۱ درصد پاسخگویان، ۳۵۶ نفر درآمد خانوار خود را اظهار کرده و ۶/۹ درصد اطلاعاتی را نداده‌اند. ۳۷/۸ درصد درآمد کمتر از یک میلیون تومان و ۴/۳ درصد بیش از چهار میلیون تومان عنوان کرده‌اند. بیشترین آمار متعلق به ۱۱۴ نفر با درصد ۳۰/۴ درصد از پانصد هزار تومان تا یک میلیون تومان است.

توزیع جمعیت آماری بر اساس متوسط درآمد ماهیانه (بر اساس تومان)

متوسط درآمد ماهانه	تعداد	درصد
کمتر از ۵۰۰,۰۰۰	۲۸	۷/۴
۵۰۱,۰۰۰-۱,۰۰۰,۰۰۰	۱۱۴	۳/۴
۱,۰۰۰,۰۰۱-۱,۵۰۰,۰۰۰	۸۴	۲۵
۱,۵۰۰,۰۰۱-۲,۰۰۰,۰۰۰	۳۰	۱۰/۶
۲,۰۰۰,۰۰۱-۲,۵۰۰,۰۰۰	۳۲	۸/۵
۲,۵۰۰,۰۰۱-۳,۰۰۰,۰۰۰	۲۰	۵/۳
۳,۰۰۰,۰۰۱-۴,۰۰۰,۰۰۰	۳۲	۸/۵
۴,۰۰۰,۰۰۱ به بالا	۱۶	۴/۳
جمع	۳۵۶	۱۰۰/۰

۳-۳-۸- چگونگی علاقه‌مندی به تیم مورد نظر: ۴۲/۹ درصد تأثیرپذیری از خانواده را ملاک قرار داده و در مرحله دوم انگیزه‌های فردی مثل مشاهده بازی خوب یا علاقه به یک بازیکن تکنیکی خاص و رنگ لباس با ۲۴/۵ درصد قرار دارد و ۱۷/۳ درصد دوستان و ۲۰/۲ درصد مطبوعات ورزشی و ۵/۱ درصد دوستان مدرسه را عنوان نمودند. ۴۵/۶ درصد از طرفداران پرسپولیس از طریق خانواده و ۳۶/۷ درصد از استقلالی‌ها نیز از طریق خانواده به تیم محبوب خویش علاقه‌مند شده‌اند. انگیزه‌های فردی در پرسپولیسی‌ها ۲۳/۵ درصد و در استقلالی‌ها ۳۶/۷ درصد و تأثیر رسانه‌ها در پرسپولیسی‌ها ۱۱/۸ درصد و در استقلالی‌ها ۶/۷ درصد است. پس تفاوت محسوس در سه گزینه خانواده و انگیزه فردی و رسانه‌ها وجود دارد.

توزیع پاسخگویان جمعیت مورد مطالعه بر اساس چگونگی علاقه‌مندی به تیم‌ها

کل	استقلال	پرسپولیس	مورد علاقه
۴۲/۹	۳۶/۷	۴۵/۶	چگونگی علاقه‌مندی
۱۷/۳	۲۶/۷	۱۳/۲	از طریق خانواده
۵/۰	۳/۳	۵/۶	دوستان هم‌محلله‌ای
۱۰/۲	۶/۷	۱۱/۸	دوستان مدرسه
۲۴/۵	۳۶/۷	۲۳/۵	رسانه‌ها
			انگیزه‌های فردی
۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	جمع

۳-۳-۹- سن شروع طرفداری و رفتن به ورزشگاه: میانگین ۹/۲ است که در استقلال ۹/۴ و در طرفداران پرسپولیس ۹ سال است.

۳-۳-۱۰- علت رفتن به استادیوم: ۹۵ درصد تشویق تیم و بازیکن مورد علاقه و ۳ درصد تخلیه تنش‌های روحی و ۲ درصد سرگرمی و بیکاری را علت حضور در ورزشگاه عنوان نموده‌اند.

۳-۳-۱۱- چگونگی رفتن به ورزشگاه: ۶۶ درصد به اتفاق هم‌محلله‌ای یا سایر طرفداران به صورت گروهی، ۲۲ درصد فردی و ۱۲ درصد به اتفاق یکی از اعضای خانواده یا دیگر خویشاوندان خود برای دیدن مسابقه فوتبال به ورزشگاه می‌روند.

۳-۳-۱۲- شعارهای طرفداران: ۷۹ درصد اذعان نموده‌اند که هنگام عزیمت به ورزشگاه شعار می‌دهند. طرفداران پرسپولیس ۸۵/۵ درصد و طرفداران استقلال ۶۲/۳ درصد که این تفاوت معنادار است. با نزدیک شدن به ورزشگاه شعارها از احترام و تشبیه به بازیکنان معروف خارج و حالت توهین‌آمیز به خود می‌گیرد. ۱۴/۷ درصد از افراد هنگام عزیمت به ورزشگاه

شعارهای توهین‌آمیز می‌دهند و ۱۶/۸ درصد فحاشی‌های رکیک به کار می‌برند. بیشترین شعارها تا ۷۰/۳ درصد به طرفداری از تیم و بازیکن تیم محبوب تعلق دارد. شعارهای هواداران پس از اتمام مسابقه در حالت پیروزی و مساوی و باخت متفاوت است. طرفداران پرسپولیس ۵۰/۷ درصد و استقلال ۷۷/۵ درصد شعارهایی در تشویق تیم محبوب سر می‌دهند. ۲۸/۸ درصد شعارها در این حالت مضامین توهین‌آمیز به تیم حریف است که پرسپولیس ۳۲/۷ و استقلال ۱۳/۲ درصد است که در هر دو حالت تفاوت معنادار مشاهده می‌شود. پس از شکست، ۶۳ درصد از هواداران به دلیل ناراحتی سکوت اختیار کردند که پرسپولیسی‌ها ۵۷/۱ درصد و استقلال‌ها ۷۶/۷ درصد را دربر می‌گیرند و ۱۹ درصد شعار در جهت تشویق تیم محبوب می‌دهند. در این حالت داوران و فدراسیون فوتبال از شعارهای توهین‌آمیز در امان نیستند.

۳-۳-۱۳- یادگیری شعارها: ۸۶/۲ درصد از طرفداران، شعارها را از ورزشگاه آموخته‌اند. ۱۱/۶ درصد در مجله و مدرسه و دوستان و ۲/۲ درصد هنگام عزیمت به ورزشگاه شعارها را آموخته‌اند.

۳-۳-۱۴- الگوبذیری فرهنگی و اجتماعی از بازیکنان تیم محبوب: ۹۱/۴ درصد از هواداران پرسپولیس و ۸۶/۲ درصد از هواداران استقلال الگوبذیری خود را اعلام نموده‌اند که در گروه‌های سنی زیر ۱۹ سال این الگوبذیری حداکثر ممکن است مثلاً مدل مو، تیپ ظاهری، تمایل به انتخاب شغل و ... باشد.

۳-۳-۱۵- ارتباط ورزشی - اجتماعی: از مجموع کل پاسخگویان، در این مورد، ۱/۸۸ درصد اظهارنظر کردند. ۵/۸۶ درصد عنوان کردند که بجز هنگام حضور در مسابقات فوتبال، در سایر محیط‌های اجتماعی با افرادی که به اتفاق آنها به ورزشگاه می‌روند ارتباط دارند. در پرسپولیس ۹۰/۵ و در استقلال ۷۶/۹ درصد است که این تفاوت معنادار است.

۳-۳-۱۶- عضویت در گروه‌های هوادار تیم: ۱۸/۴ درصد عنوان نموده‌اند که در تشکل‌های عموماً غیر رسمی مربوط به هواداران عضویت دارند. اکثر هواداران، ۸۱/۶ درصد، عنوان نموده‌اند که در هیچ سازمان یا تشکلی عضویت ندارند که این امر در استقلال ۸۱ درصد و در پرسپولیس ۶۸/۹ درصد است.

۳-۳-۱۷- مطالعه نشریات ورزشی: ۸۱ درصد از جمعیت نمونه عنوان کرده‌اند که اغلب مبادرت به خرید و مطالعه نشریات ورزشی می‌کنند. ۱۰/۹ درصد گاهی یا به ندرت اقدام به مطالعه می‌کنند. هواداران پرسپولیس ۹۳ درصد و طرفداران استقلال ۸۰ درصد در این زمینه

آمار دارند که تفاوت معناداری را نشان می‌دهد.

۳-۳-۱۸- نظارت و کنترل در خانواده: نظارت بر وضعیت درسی و رفتار در محیط منزل و معاشرت با دوستان گویه‌های این شاخص است که ۸۰ درصد کنترل ضعیف و ۲۷/۷ درصد کنترل متوسط و تقریباً چهار درصد دارای کنترل کاملاً ضعیفی بوده‌اند.

۳-۳-۱۹- مصرف سیگار و مشروبات الکلی و مواد مخدر: ۲۲/۸ درصد هیچ‌گونه سابقه‌ای در مصرف سیگار نداشته‌اند و ۴۱/۶ درصد گاهی سیگار می‌کشند و ۳۵/۶ درصد به کشیدن سیگار معتاد هستند. ۷۲/۲ درصد فاقد سابقه مصرف مشروبات الکلی و ۲۲/۸ درصد گاهی مبادرت به این کار می‌کنند. فقط ۳ درصد سابقه مصرف مواد مخدر را دارند و ۹۷ درصد سابقه مصرف مواد مخدر را ندارند.

۳-۳-۲۰- سابقه رفتار مجرمانه و درگیری: ۳/۷ درصد دارای سابقه مجرمانه و ۶۹/۳ درصد فاقد سابقه رفتارهای مجرمانه مربوط به جرایم خیابانی و یقه‌آبی و جرایمی نظیر درگیری و نزاع و رابطه نامشروع و مشروب‌خواری و فرار از خدمت سربازی بوده است. ۱۵/۹ درصد دارای سابقه بسیار اندک و اندک درگیری و ۶۶/۳ درصد سابقه متوسط و ۱۷/۸ درصد دارای سابقه زیاد و بسیار زیاد در نزاع بوده‌اند.

۳-۳-۲۱- دسترسی به امکانات مربوط به اوقات فراغت و زمان آن: ۵۷/۴ درصد گزینه گردش با دوستان، ۴۴/۶ درصد امکانات ورزشی و ۴۳/۶ درصد امکانات صوتی و تصویری مربوط به اوقات فراغت است. عدم دسترسی به امکانات فرهنگی و هنری گزینه‌ای است که بیش از همه با درصد ۴۵/۵ مورد اشاره قرار گرفته است.

۳-۳-۲۲- رضایت از امکانات: امکانات رفاهی ورزشگاه با ۴۷/۲ درصد عدم رضایت کامل و گزینه کاملاً ناراضی مواجه می‌شود، گزینه مدیریت ورزشگاه با ۴۴/۲ درصد رتبه دوم دو گزینه کاملاً ناراضی را دارد و کنترل و نظارت با ۳۴/۵ درصد گزینه سوم را به خود اختصاص می‌دهد. سیستم حمل و نقل و کنترل و نحوه بلیت‌فروشی در مجموع شاخص رضایت‌مندی هواداران است و امکانات رفاهی و خدماتی نظیر آب‌خوری و سرویس بهداشتی و سکوها و ... و مدیریت ورزشگاه بیشترین درصد عدم رضایت را دربر می‌گیرد.

توزیع نسبی پاسخگویان بر اساس میزان رضایت از امکانات و تسهیلات

مقوله رضایت‌مندی	کاملاً راضی	راضی	متوسط	ناراضی	کاملاً ناراضی
سیستم حمل و نقل و ورزشگاه	۵,۷	۴۶,۰	۹,۲	۲۱,۸	۱۷,۳
وسایل حمل و نقل	۴,۶	۴۱,۴	۸,۰	۳۳,۳	۱۲,۷
بلیت‌فروشی	۱,۱	۳۹,۱	۱۰,۳	۲۷,۶	۲۱,۹
امکانات رفاهی	۱,۳	۱۲,۶	۱۱,۵	۲۸,۷	۴۷,۲
مدیریت ورزشگاه	-	۱۵,۱	۱۲,۸	۲۷,۹	۴۴,۲
کنترل و نظارت	۵,۷	۳۶,۸	۹,۲	۱۳,۸	۳۴,۵

۳-۳-۲۳- پرخاشگری و خشونت ورزشی: برای دسته‌بندی نمرات این شاخص، کاملاً سالم، سالم، آستانه پرخاشگری مریض و کاملاً مریض که به ترتیب ۱۳۹، ۴۶/۵، ۲۸/۸، ۸/۹ و ۲ درصد می‌باشد. تلفیق این گروه‌ها نشان می‌دهد که ۶۰/۴ درصد از پاسخگویان طرفداران دو تیم در گروه افراد کاملاً سالم و سالم قرار دارند. ۲۸/۷ درصد در آستانه پرخاشگری قرار دارند.

۳-۳-۲۴- نگرش درباره علت انجام خشونت طرفداران فوتبال و زمان آن: شاید مهم‌ترین شاخص، نظرات خود هواداران است. ۳۲۰ نفر اعلام نظر کرده‌اند که ۲۹/۳ درصد، مهم‌ترین علت را ناکامی تیم مورد علاقه و تلافی شکست و ۲۳/۸ درصد عقده سرخوردگی و آموزش نامناسب و ۱۵ درصد فشارهای روانی و خودخوری و ۱۰ درصد تجهیزات نامناسب ورزشگاه و ۵ درصد حرکات سیاسی را لحاظ نموده‌اند. ۷۵/۹ درصد از پاسخگویان زمان خشونت را به پس از بازی نسبت داده‌اند و ۱۲ درصد قبل و ۱۲ درصد بعد از بازی را عنوان نموده‌اند.

۳-۴- تحلیل یافته‌های پژوهش

۳-۴-۱- سن و تحصیلات: رابطه بین سن و اعمال خشونت تماشاگران معکوس است. با افزایش سن، گرایش به خشونت کاهش می‌یابد. افزایش سن، میل به کاهش خشونت بین طرفداران فوتبال را افزایش می‌دهد. افزایش تحصیلات نیز سبب کاهش خشونت تماشاگران فوتبال است.

۳-۴-۲- تأهل و مجرد: مجردها بیش از متأهلین اقدام به خشونت می‌کنند. لیکن متأهلین

- در جمعیت نمونه ما کلاً حجم بسیار پایینی را دربر می‌گیرند.
- ۳-۴-۳- پایگاه اقتصادی و اجتماعی: رابطه معکوسی بین خشونت و پایگاه اقتصادی و اجتماعی وجود دارد. هر قدر پایگاه بالاتر باشد، خشونت کمتر است. هر قدر تعلق به طبقه اجتماعی پایین‌تر باشد، میزان گرایش به خشونت بیشتر است.
- ۳-۴-۴- سابقه دعوا و نزاع: همبستگی مثبتی بین سابقه دعوا و نزاع و خشونت تماشاگران فوتبال وجود دارد. هر قدر سابقه دعوا و نزاع افزایش یابد میزان خشونت بین تماشاگران فوتبال نیز افزایش می‌یابد.
- ۳-۴-۵- مصرف الکل و سیگار و مواد مخدر: با توجه به پاسخ ۹۵ درصدی منفی در استفاده از الکل اظهار نظر درستی در این خصوص نمی‌توان انجام داد. تنها نتایج به دست آمده نشان می‌دهد که معتادین به سیگار در رتبه اول و کسانی که بعضاً مصرف می‌کنند در رتبه دوم و کسانی که سیگار مصرف نمی‌کنند در رتبه سوم خشونت قرار دارند.
- ۳-۴-۶- رفتار مجرمانه و امنیت و حساسیت بازی، دوستان و همسالان و خویشاوندان با سابقه کیفری: بین این شاخص‌ها و خشونت تماشاگران فوتبال همبستگی مثبت وجود دارد؛ یعنی هر قدر این پنج شاخص افزایش یابد میزان خشونت تماشاگران فوتبال نیز افزایش خواهد یافت.
- ۳-۴-۷- حرکات بازیکنان فوتبال و کیفیت داوری، سابقه مسابقه‌ای تیم: این شاخص‌ها تأثیر مستقیم و معناداری در میزان و نوع خشونت تماشاگران فوتبال بر اطلاعات جمعیت آماری خواهد داشت. این سه شاخص را در زمینه روانی خشونت تماشاگران فوتبال می‌توان تحلیل کرد.
- ۳-۴-۸- فروپاشی خانواده: هر چه میزان نظارت و کنترل خانواده بر رفتار پاسخگویان بیشتر باشد، گرایش آنان به رفتارهای خشونت‌آمیز کمتر است.
- ۳-۴-۹- نوع عزیمت به ورزشگاه: عزیمت دسته‌جمعی تماشاگران، احتمال افزایش خشونت را در بین تماشاگران فوتبال وفق داده‌های آماری پژوهش افزایش می‌دهد.
- ۳-۴-۱۰- ارتباط با باشگاه: هر قدر ارتباط با باشگاه افزایش یابد میزان خشونت بین تماشاگران فوتبال نیز افزایش می‌یابد. توجه به این مطلب که طرفداران جدی و سرسخت و دوآتشه همیشه مورد توجه باشگاه هستند که خواسته‌های خود را به صورت غیرمستقیم توسط همین هواداران منتقل می‌کنند.
- ۳-۴-۱۱- رسانه‌های ورزشی: هر قدر مطالعه نشریات ورزشی هوادار تیم مورد علاقه

افزایش یابد، میانگین میزان خشونت نیز افزایش می‌یابد. اتکاء به ادبیات نظامی مثل بیان واژه‌هایی نظیر جنگ آبی و قرمز، رواج ادبیات لمپنی مثل اینکه بگویند، پرسپولیس آخر مرام، کار استقلال ساخته است و ... توهین و تحقیر به صورت ایجاد دوگانگی مطلق، کارهایی است که نشریات انجام می‌دهند و هر قدر به ویژه به بازی‌های رودرروی تیم استقلال و پرسپولیس نزدیک می‌شویم. نشریات تقریباً یک‌چهارم از حجم مطالب خود را به این تحریکات می‌پردازند.

۳-۴-۱۲- رضایت تماشاگران از امکانات ورزشی: هر قدر میزان رضایت کمتر باشد میزان خشونت تماشاگران فوتبال افزایش می‌یابد.

نتایج آزمون فرضیات این پژوهش حاکی از این است که متغیرهای وضعیت تجمرد و تأهل و مصرف مواد مخدر و مشروبات الکلی و سابقه برگزاری مسابقه دو تیم و کیفیت گذراندن اوقات فراغت و فروپاشی خانواده و ارتباط رسانه‌ها فاقد ارتباط معنادار با میزان گرایش به خشونت بین طرفداران دو تیم استقلال و پرسپولیس است. هر چند میزان گرایش به مجردها به خشونت در فوتبال بیشتر است لیکن در گرایش به خشونت و نه میزان آن اساساً ارتباط معناداری دیده نشد. اهمیت و حساسیت نتیجه بازی حرکات و اعمال خشونت‌آمیز بازیکنان در هنگام بازی و کیفیت داوری عمدتاً در بروز حرکات و خشونت کلامی مؤثر است. سن، میزان کنترل خانواده و پایگاه اقتصادی و اجتماعی تأثیر منفی معنادار و سابقه دعوا و نزاع و تنش و ناکامی و مصرف سیگار و سابقه مجرمانه بین دوستان و خویشاوندان و سابقه مجرمانه و عزیمت جمعی و گروهی و ارتباط با باشگاه و مسؤولان و عدم سازگاری انتظارات دارای تأثیر مثبت و معنادار در ارتکاب خشونت تماشاگران فوتبال تیم‌های استقلال و پرسپولیس به خشونت است.

نتیجه

پيچيدگي علم جرم‌شناسي و مسائل اجتماعي از يك طرف و فراگير و جهاني شدن خشونت تماشاگران فوتبال از سوي ديگر و وجود انگاره‌هاي قومي و محلي و منطقه‌اي از سوي ديگر ارائه نظريه‌اي واحد و هماهنگ را در علم جرم‌شناسي در خصوص خشونت تماشاگران فوتبال ناممکن مي‌کند. تفاوت متغيرها و نسبیت آنها در زمان و مکان و تحولات جرایم و انحرافات در کنار تنوع فرهنگی و رسوخ مذهب و وارداتی بودن فوتبال مشکل را دوچندان می‌کند. مقاله حاضر که با هدف آسیب‌شناسی و علت‌یابی خشونت تماشاگران فوتبال در ایران آغاز

گردید، با بررسی متغیرهای گروهی وضعیتی و فردی، خشونت را در قالب جرایم علیه اموال و خشونت‌های کلامی مفروض انگاشته و با بررسی مفروضات تحقیق و بررسی جامعه آماری و ارائه نظریات و تئوری‌های گوناگون سعی در تبیین خشونت تماشاگران فوتبال در ایران با نمونه‌ای تقریباً عینی و کاربردی بین دو باشگاه استقلال و پرسپولیس پرداخته است. هرچند ظهور قطب‌های جدید فوتبال در ایران نظیر تراکتورسازی و سپاهان از دقت این مجموعه می‌کاهد. نتایج حاصله در این پژوهش را می‌توان بدین شرح بیان کرد:

اول: خشونت تماشاگران فوتبال مفهومی جدا از تعاریف ادبی آن ندارد لیکن دارای ویژگی‌های منحصربه‌فردی نظیر خودجوش بودن و عدم توجه نسبت به نتایج آسیب به خود و دیگران است. مرضی نوظهور که عمر پنجاه‌ساله دارد هولیگانیزم، وندالیسم و اوباشگری نوع خاصی از خشونت اصطلاحی برای تماشاگران فوتبال است اما آنچه در خشونت تماشاگران فوتبال، مفهوم غالب را دارد باید در بعد خشونت علیه اموال و خشونت‌های کلامی جستجو کرد؛

دوم: تئوری‌های زیستی، روانی و جامعه‌شناختی‌ای در خصوص خشونت تماشاگران فوتبال مطرح است، لیکن در بین تئوری‌های ارائه‌شده تئوری‌های محیطی و جامعه‌وی بر دیگر نظرات غلبه دارد و در بین تئوری‌های محیطی نگارنده معتقد به نسبت بین آنهاست. دیدگاه مکتب لستر در خصوص پایگاه اقتصادی و اجتماعی با این پژوهش مطابقت دارد با این تفاوت که طرفداران فوتبال در ایران خصلت طبقاتی ندارند هرچند خشونت تماشاگران فوتبال در ایران به لایه‌های پایین جامعه تعلق دارد ولی این خشونت در داخل جامعه به صورت حاد به چشم نمی‌خورد. در مکتب لستر طرفداری از فوتبال با ساختار جامعه بی‌ارتباط نیست و تعلق برخی از تیم‌ها به مناطق کارگرنشین نماد همین ساختار است. البته نباید از این نکته به سادگی گذشت که تیم استقلال قبل از انقلاب با نام تاج زیرنظر خاندان سلطنت بوده و عمدتاً سرمایه‌گذاران آن از خاندان سلطنت بوده‌اند. جمله آشوب، فرصت طبقه کارگر است در ایران ملاک نیست. این در حالی است که طبقه کارگر آشوب‌طلب مکتب لستر، بزهدیکار بزه‌دیده است. دامن زدن رسانه‌های گروهی و به ویژه مطبوعات به خشونت تماشاگران فوتبال از دیگر نقطه اشتراکات مکتب لستر با ایران است. آنچه مهم‌تر از مکتب لستر در انطباق با خشونت تماشاگران فوتبال در ایران است، نظریه رابرت مرتون و نظریه اهداف و وسایل مشروع است. ۵۱/۵ درصد از افراد جامعه آماری با توجه به نرسیدن به هدف عالی خود که کامیابی تیم مورد علاقه خود است،

واکنش ناسازگاری در قالب خشونت فیزیکی و کلامی و اهانت انجام می‌دهند. علل و عواملی که کلارک مطرح می‌کند در کنار نظریه مرتون انطباق بیشتری با جامعه ایرانی دارد. لیکن جامعه و فرهنگ خاص ایرانی با آموزه‌های مذهبی و اعتقادی با وجود زبان‌ها و نژادها داری شرایط خاصی است که مثلاً رشد خرده‌فرهنگ حمایت از قومیت ترک با ظهور تیم تراکتورسازی مثلاً با جدا کردن محل نشستن ترک‌زبان‌ها با سایر تماشاگران، تحلیل و ارائه نظریه‌ای در حیطه جرم‌شناسی خشونت تماشاگران فوتبال در ایران را مشکل می‌سازد؛

سوم: به جرئت می‌توان گفت خشونت تماشاگران در فوتبال ایران هیچ‌گاه به اندازه سایر کشورها نبوده و نهایتاً در مواردی محدود به تخریب اموال عمومی مثل صندلی‌های ورزشگاه یا اتوبوس‌ها و نهایتاً به حملات کلامی و پرتاب اشیاء به داخل زمین ختم شده است و هیچ‌گاه به صورت سازمان‌یافته نظیر آنچه در انگلستان و یا ایتالیا شاهد آن هستیم، وجود ندارد؛

چهارم: قومیت‌گرایی، نژادپرستی، نفرت‌پرانی و تنفر از قربانی با انگیزه‌های قومی و مذهبی و نژادی در قالب حملات کلامی و توهین، یکی از علل و انگیزه‌های غیرقابل‌انکار در بروز خشونت تماشاگران فوتبال است، لیکن این امر در کشور ما کم‌رنگ بوده و آموزه‌های دینی و مذهبی اسلام و اصل تساوی بین انسان‌ها و عدم برتری آنها نسبت به هم مگر در تقوا، این عامل را در بروز خشونت تماشاگران ایرانی فوتبال کم‌رنگ می‌کند. پیشگیری در مفهوم عام اعم از کیفری و غیرکیفری باید به مرحله اجرا دربیاید ولی آنچه مهم است این است که ورود دستگاه قضایی و استفاده از برخورد و واکنش کیفری باید آخرین تیر ترکش باشد. پیشگیری در اسلام بر اساس مصلحت و ضرورت بوده و وضع مجازات از سر ضرورت اجتماعی است.^{۵۰} رسیدگی کیفری و انضباطی می‌تواند راه‌گشا باشد. اعلام جرم و رسیدگی کیفری و مجازات انضباطی مثل کسر امتیاز و یا سقوط به دسته پایین‌تر و جریمه نقدی می‌تواند در کوتاه‌مدت و مقطعی پاسخگو باشد. در درازمدت و به عنوان راهکار اصولی پیشگیری غیرکیفری بسیار مهم است که می‌توان این راهکارها را در موارد ذیل خلاصه کرد:

۱- انجام مطالعات و پژوهش‌های مکرر و مقایسه‌ای توأمان کیفی و کمی بسیار مهم است؛

۵۰. سید محمود میرخلیلی، «خشونت و مجازات»، مجله کتاب نقد سال چهارم ۴ و ۱۵ (۱۳۷۹)، ۱۲۶.

- ۲- آموزش در خانواده و مدارس نیاز به فرهنگ‌سازی بسیار غنی دارد. نقش مطبوعات و رسانه‌های گروهی در امر فرهنگ‌سازی و آموزش انکارناپذیر است؛
 - ۳- محدود بودن فضای اوقات فراغت باید چاره شود. استفاده از برنامه‌های شاد و مفرح و سرگرم‌کننده قبل از شروع بازی‌های فوتبال می‌تواند راه‌گشا باشد؛
 - ۴- استفاده از پلیس ورزشی باتجربه و متخصص باید مورد توجه قرار گیرد؛
 - ۵- کنترل و نظارت از طریق پیشگیری وضعی: استفاده از دوربین‌ها، شماره‌گذاری صندلی‌ها، مأمورین مخفی، شناسایی و مشارکت سردسته‌های طرفداران در قالب پیشگیری مشارکتی بسیار مهم است؛
 - ۶- تجهیز ورزشگاه به لحاظ امکانات و فراهم ساختن تسهیلات می‌تواند در بروز رفتارهای مطلوب تماشاگران مؤثر باشد.
- پیشنهادات جامعه آماری در پنج دسته به شرح ذیل است.
- ۱- ۲۰/۵ درصد کنترل محیط ورزشگاه به همراه برخورد مناسب پلیس؛
 - ۲- ۱۸/۸ درصد به افزایش تسهیلات و امکانات خدماتی در محیط ورزشگاه؛
 - ۳- ۱۷/۸ درصد به تبلیغات آموزش‌های مناسب؛
 - ۴- ۱۲/۲ درصد رفتار نامناسب ورزشکاران و مطلوب بودن قضاوت داوران؛
 - ۵- ۸/۹ درصد موافق ورود بانوان به ورزشگاه بوده و اعتقاد به بازدارنده بودن حضور بانوان در ورزشگاه‌ها دارند.
- پژوهش حاضر با تلاش بسیار در حیطه میدانی در راستای رسیدن به هدف کاهش خشونت تماشاگران فوتبال به دنبال شناسایی انحراف، علل و عوامل آن و نهایتاً درمان و ارائه راهکار مناسب می‌باشد. پرواضح است که پژوهش فعلی نظیر تمامی مطالعات جرم‌شناسی کافی نبوده و نیاز به پژوهش‌های متعدد در این خصوص احساس می‌شود.

فهرست منابع

الف. منابع فارسی

- آریان‌پور، عباس، منوچهر آریان‌پور. فرهنگ لغت انگلیسی به فارسی. تهران: نشر جهان رایانه، ۱۳۹۳.
- آتشی، محمد. «خاستگاه اجتماعی افراد دستگیرشده متعاقب بازی‌های فوتبال در تهران». پایان‌نامه کارشناسی ارشد، تهران: دانشکده علوم اجتماعی دانشگاه تهران، ۱۳۸۳.
- آقایی، مجید. مکاتب کیفی. تهران: انتشارات خرسندی، ۱۳۷۲.
- آرنسون، آلبرت. روان‌شناسی اجتماعی. ویرایش دوم. ترجمه محمدحسن فرجاد. تهران: نشر رشد، ۱۳۶۹.
- آرنسون، الیوت. روان‌شناسی اجتماعی. ترجمه حسین شکرکن. تهران: انتشارات رشد، ۱۳۶۹.
- احمدی، حبیب. جامعه‌شناسی انحرافات. ویرایش سوم. تهران: انتشارات سمت، ۱۳۸۴.
- بی‌ویلیامز، فرانک، دی میک شین، و ماری لین. نظریه‌های جرم‌شناسی. ترجمه حمیدرضا ملک محمدی. تهران: نشر میزان، ۱۳۸۶.
- رحمتی، محمد مهدی. «بررسی جامعه‌شناختی خشونت تماشاگران فوتبال». فصل‌نامه المپیک یازدهم (۴) (۱۳۸۲): ۳۴-۵۲.
- ریچارد، بری. روان‌کاوی فرهنگ عامه. ترجمه حسین پاینده. تهران: نشر طرح نو، ۱۳۸۲.
- صادقی، سالار. «بررسی حقوقی و جرم‌شناختی جرایم ناشی از نفرت». پایان‌نامه کارشناسی ارشد. تبریز: دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه تبریز، ۱۳۹۵.
- صدیق سروستانی، رحمت‌الله. «تخلیه منفعل یا تزریق فعال هیجان». دانشنامه علوم اجتماعی ۱۹ (۱۳۸۱): ۶۴-۸۹.
- طاهری، محمدعلی. خشونت ساختاری و فرایند عدالت کیفی. تهران: نشر محراب فکر، ۱۳۸۵.
- عنبری، موسی. بررسی علل خشونت‌گرایی در میان تماشاگران فوتبال. تهران: معاونت اجتماعی ارشاد ناچا، ۱۳۸۱.
- کی‌نیا، مهدی. مبانی جرم‌شناسی. جلد ۸. ویرایش دوم. تهران: انتشارات دانشگاه تهران، ۱۳۸۶.
- لوئیس. رمان. «خشونت تماشاگران و معضل اجتماعی در آمریکا». ترجمه علی هداوند. مجله رشد و یادگیری حرکتی - ورزشی ۳ (زمستان ۱۳۸۸): ۱۱۷-۱۴۲.
- محسنی تبریزی، علیرضا. وندالیسم. ویرایش دوم. تهران: انتشارات آل، ۱۳۸۳.
- میرخلیلی، سید محمود. «خشونت و مجازات». مجله کتاب نقد ۱۵ و ۱۴ (۱۳۷۹): ۱۵۳-۱۲۴.
- نادریان جهرمی، مسعود. مبانی جامعه‌شناسی ورزش. ویرایش سوم. اصفهان: نشر هنرهای زیبا، ۱۳۸۴.
- نجفی ابرنآبادی، علی‌حسین. «دوران گذر خشونت و امنیت عمومی». مجله امنیت ۱۱-۱۲ (۱۳۷۹): ۲۸-۵۹.
- نجفی ابرنآبادی، علی‌حسین، حمید هاشم بیگی. دانشنامه جرم‌شناسی. ویرایش پنجم. تهران: نشر گنج

دانش، ۱۳۹۰.

نوربها، رضا. زمینه جرم‌شناسی. تهران: نشر گنج دانش، ۱۳۸۳.

ویلیامز، جان، اریک دانینگ و پاتریک مورفی. کندوکاوی در پدیده اوباشگری در فوتبال. ویرایش دوم. ترجمه حسن افشار. تهران: نشر مرکز، ۱۳۷۹.

ب. منابع انگلیسی

Clark, J. Football and Working Class Fan. London: Penguin, 1980.

Dunning, Eric, The Roots of Football Hooliganism. London: Penguin, 2002.

Dunning, Erick. Sport in Civilizing Process. London: Penguin, 1993.

Giling, Daniel. Crime Prevention. London: Penguin, 2005.

Taylor, I. Classviolence, and, Sport. Toronto University of Toronto Prees: Penguin, 1982.

Criminological Investigation of Violence by Football Fans

Majid Aghae

Ph.D. Student of Criminal Law and Criminology, Faculty of Eslamshahr University, Iran

Email: majidaghaei1357@gmail.com

&

Dr. Ali saffari

Assistant Professor of Department of Criminal Law and Criminology,

Faculty of Law Shahid Beheshti University, Tehran, Iran

Email: alisaffary2020@gmail.com

Criminology intends, identify the causes of genesis of violence, as one of the care issues itself, to control the damage caused by violence in the light of this study the question is about the violence of soccer fans and the factors influencing it on the basis of research questions Criminology of violence, by football fans, it has many criminology dimensions.

1. Violence of football fans is more legally defined in terms of crimes against property and verbal violence;
2. The role of sociological and environmental factors, such as economic factors and situations is more pronounced in the area of violent altitude of fanatics, as assumptions of research. Different theories in the area of life and society and cognitive society are presented in this regard. In Iran, the type and guilty of this, violence is not, comparable to that of the countries, of the world. However, it is not denied and as a deviate is some cases it takes a criminal color. The present study was conducted on one the methodology of the library and the media combined and integrated among 386 spectators and supports of Esteghlal and Perspolis teams.

The findings show that the reasons for violence between, spectators go back to sociological and psychological, issues.

Issues such as age, income, leisure time, adaptation of the goals and control and supervision of transportation vehicles and facilities of the stadium along with the views of Clark and Robert Merton and the special features of the Iranian community can be combined as well as in dependent in the criminology of violence among football fans in Iran. The level of family control, the economic and social base has a significant negative effect and the history of fights, strife, failure and smoking and the criminal record between friends and relatives and criminal record and collective and group depart true, has a positive and significant impact on the violence of the football spectators of the Esteghlal and Perspolis teams of violence.

Keywords: Criminology, Violence, Football Fans, Vandalism.

Journal of CRIMINAL LAW AND CRIMINOLOGY

VOL. VI, No. 1

2018-1

- **Reflections on the Criminalization of Use of Chemical Weapons and ICC's Jurisdiction Ratione Temporis on this Crime in the light of the Iraq - Iran War**
Dr. Mahdi Abdulmaleki & Dr. Seyed Ghasem Zamani
- **Criminological Investigation of Violence by Football Fans**
Majid Aghaee & Dr. Ali saffari
- **Assessing the Effectiveness of Psychodrama on Decreasing Aggression of Children (Using Psychodrama instead of Classical Methods of Punishing Violent Behaviors)**
Dr. Mohammad Ashouri & Elmira Soleimany Savad Roubary
- **Interim Order in Criminal Matters**
Dr. Mansour Rahmdel
- **Iran's Judicial Criminal Policy on Alternatives to Imprisonment**
Dr. Hossein Gholami & Davood Khaksar
- **The Study of Marginalization's Impact of Crime (Marginalization Districts of Dowlat Abad in the Kermanshah)**
Dr. Tahmoores Bashirie & Mohammad Saeed Mozafari
- **Using Cultural Criminology in Analysis Minor and Juvenile Delinquency by Relay on Carnival, Adrenalin and Second Life Concepts**
Dr. Sara Aghaei

S. D. I. L.

The S.D. Institute of Law

Research & Study